

RAAD VAN STATE
afdeling Wetgeving

advies 53.706/1
van 11 oktober 2013

over

een voorontwerp van wet 'tot
invoeging van titel 2 'De
rechtsvordering tot collectief
herstel' in een boek XVII
'Bijzondere gerechtelijke
procedures' van het Wetboek van
economisch recht en houdende
invoeging van de definities eigen
aan boek XVII in boek I van het
Wetboek van economisch recht'

CONSEIL D'ÉTAT
section de législation

avis 53.706/1
du 11 octobre 2013

sur

un avant-projet de loi 'portant
insertion d'un titre 2 'L'action en
réparation collective' au livre XVII
'Procédures juridictionnelles
particulières' du Code de droit
économique et portant insertion
des définitions propres au
livre XVII dans le livre I du Code
de droit économique'

Op 10 juli 2013 is de Raad van State, afdeling Wetgeving, door de Minister van Economie verzocht binnen een termijn van dertig dagen, verlengd tot 16 september 2013, een advies te verstrekken over een voorontwerp van wet 'tot invoeging van titel 2 'de rechtsvordering tot collectief herstel' in een boek XVII 'bijzondere gerechtelijke procedures' van het Wetboek van economisch recht en houdende invoeging van de definities eigen aan boek XVII in boek I van het wetboek van economisch recht'.

Het ontwerp is door de eerste kamer onderzocht op 19 en 26 september 2013. De kamer was samengesteld uit Marnix VAN DAMME, kamervoorzitter, Wilfried VAN VAERENBERGH en Wouter PAS, staatsraden, Marc RIGAUX en Michel TISON, assessoren, en Wim GEURTS, griffier.

Het verslag is uitgebracht door Paul DEPUYDT, eerste-auditeur-afdelingshoofd.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst van het advies is nagezien onder toezicht van Marnix VAN DAMME, kamervoorzitter.

Het advies, waarvan de tekst hierna volgt, is gegeven op 11 oktober 2013.

*

Le 10 juillet 2013, le Conseil d'État, section de législation, a été invité par le Ministre de l'Économie à communiquer un avis, dans un délai de trente jours, prorogé jusqu'au 16 septembre 2013, sur un avant-projet de loi 'portant insertion d'un titre 2 'L'action en réparation collective' au livre XVII 'Procédures juridictionnelles particulières' du Code de droit économique et portant insertion des définitions propres au livre XVII dans le livre I du Code de droit économique'.

Le projet a été examiné par la première chambre les 19 et 26 septembre 2013. La chambre était composée de Marnix VAN DAMME, président de chambre, Wilfried VAN VAERENBERGH et Wouter PAS, conseillers d'État, Marc RIGAUX et Michel TISON, assesseurs, et Wim GEURTS, greffier.

Le rapport a été présenté par Paul DEPUYDT, premier auditeur chef de section.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise de l'avis a été vérifiée sous le contrôle de Marnix VAN DAMME, président de chambre.

L'avis, dont le texte suit, a été donné le 11 octobre 2013.

*

STREKKING EN RECHTSGROND VAN HET ONTWERP VAN WET

1. Het om advies voorgelegde ontwerp van wet strekt ertoe in boek XVII van het Wetboek van economisch recht, “Bijzondere gerechtelijke procedures”, een titel 2, “De rechtsvordering tot collectief herstel”, in te voegen (artikel 3 van het ontwerp). Tevens worden in boek I van het wetboek een aantal definities ingevoegd die eigen zijn aan de ontworpen titel 2 van het voornoemde boek XVII (artikel 2).

Het ontwerp bevat daarnaast nog een overgangsbepaling waaruit volgt dat de in het ontwerp geregelde rechtsvordering tot collectief herstel enkel kan worden ingesteld “wanneer de gemeenschappelijke oorzaak van de collectieve schade heeft plaatsgevonden na de inwerkingtreding van [de ontworpen] wet” (artikel 4). Bovendien wordt aan de Koning de bevoegdheid verleend om, enerzijds, de bepalingen van het wetboek, zoals die daarin worden ingevoegd bij de ontworpen wet, te coördineren met de bepalingen die daarin uitdrukkelijk of stilzwijgend wijzigingen hebben aangebracht tot het tijdstip van de coördinatie (artikel 5) en, anderzijds, de datum van inwerkingtreding vast te stellen van elke bepaling van de ontworpen wet en de erdoor in het wetboek ingevoegde bepalingen (artikel 6).

2. De rechtsvordering tot collectief herstel van de schade die door een onderneming werd toegebracht aan een groep van consumenten is nieuw in het Belgisch privaatrecht. Er valt tot op heden weliswaar in het interne recht al melding te maken van een aantal rechtsvorderingen die de bescherming van collectieve belangen beogen,¹ maar geen van die vorderingen hebben het herstel van de geleden schade tot voorwerp.

De in het ontwerp geregelde rechtsvordering tot collectief herstel heeft geen algemene draagwijdte, aangezien deze enkel kan worden ingesteld in het geval waarin een onderneming mogelijk een inbreuk heeft gepleegd op haar contractuele verplichtingen, dan wel op één van de Europese verordeningen of de wetten die op een uitputtende wijze worden opgesomd in het ontworpen artikel XVII.30 van het wetboek of op een uitvoeringsbesluit ervan (ontworpen artikel XVII.29).

Met de in het ontwerp geregelde rechtsvordering tot collectief herstel beogen de stellers in essentie aan de individuele consumenten een alternatief te bieden voor de rechtsvordering van gemeen recht waarvan die consumenten vaak om diverse redenen menen te moeten afzien. Aan de ontworpen regeling ligt dan ook primair de bedoeling ten grondslag te komen tot een betere bescherming van de rechten van de consumenten. Wel is het zo dat, van zodra of zolang een consument tot de groep behoort, hij niet over de mogelijkheid beschikt om door middel van een individuele rechtsvordering herstel van dezelfde schade na te streven.

3.1 Titel 2 van boek XVII van het wetboek bestaat uit drie hoofdstukken.

3.2. Hoofdstuk 1 bevat een aantal algemene bepalingen waarin de rechter wordt aangewezen die van de rechtsvordering tot collectief herstel dient kennis te nemen, de

---

¹ Zie de opsomming van voorbeelden onder de “Algemene bespreking” in de memorie van toelichting bij het wetsontwerp.

ontvankelijkheidsvoorwaarden van de vordering worden geregeld en de samenstelling van de groep en de hoedanigheid van de groepsvertegenwoordiger worden bepaald (ontworpen artikelen XVII.28 tot XVII.34).

Enkel de hoven en de rechtbanken te Brussel zijn bevoegd om kennis te nemen van de rechtsvorderingen tot collectief herstel. Door de bevoegdheid inzake dergelijke rechtsvorderingen voor te behouden aan de hoven en rechtbanken te Brussel opteren de stellers blijkbaar voor de uitbouw van een expertise en specialisatie in hoofde van eenzelfde rechter.

In geval van een rechtsvordering tot collectief herstel is het niet de individueel benadeelde consument, of een aantal van dergelijke consumenten die samen in rechte optreden, die de betrokken procedure inleiden om de individuele schade die zij hebben ondergaan vergoed te krijgen, maar is het een “groepsvertegenwoordiger” die, zonder daartoe vooraf een volmacht te hebben gekregen, optreedt. De groepsvertegenwoordiger leidt de zaak voor de bevoegde rechter in namens een groep (benadeelde) consumenten die op dat ogenblik nog niet nominatief zijn gekend. Het oogmerk van de vordering bestaat erin dat alle groepsleden een herstel krijgen van de schade die ze hebben ondergaan als gevolg van een mogelijke inbreuk van een onderneming.

De groep kan slechts worden vertegenwoordigd door één enkele groepsvertegenwoordiger en mits deze over een welbepaalde hoedanigheid beschikt. Enkel bepaalde consumentenverenigingen of verenigingen met rechtspersoonlijkheid die beantwoorden aan de in het ontwerp vermelde voorwaarden kunnen als groepsvertegenwoordiger optreden. Ook de Federale Ombudsdienst voor de consument kan als groepsvertegenwoordiger optreden, zij het enkel met het oog op het vertegenwoordigen van de groep in de fase van de onderhandeling van een akkoord tot collectief herstel.

Het is de rechter die erover dient te oordelen of de rechtsvordering tot collectief herstel op ontvankelijke wijze is ingesteld, wat de inbreuk betreft waarop de verzoeker zich beroept en de hoedanigheid van de groepsvertegenwoordiger. Tevens moet de rechter zich er een oordeel over vormen of een rechtsvordering tot collectief herstel “meer doeltreffend [lijkt] dan een rechtsvordering van gemeen recht”.

3.3. In hoofdstuk 2 van titel 2 wordt het verloop van de procedure tot collectief herstel geregeld (ontworpen artikelen XVII.35 tot XVII.55). Die procedure behelst diverse fases.

Tijdens de eerste procedurefase gaat de rechter na of aan de *ontvankelijkheidsvoorwaarden* is voldaan. In de ontvankelijkheidsbeslissing van de rechter wordt onder meer ook het optiesysteem vermeld dat op de procedure van collectief herstel wordt toegepast. Ofwel dienen de betrokken consumenten uitdrukkelijk te laten weten dat zij tot de groep willen behoren (optiesysteem met inclusie, ook *opt-in* genoemd), ofwel wordt ervan uitgegaan dat alle betrokken consumenten automatisch tot de groep behoren, behalve zij die uitdrukkelijk hebben laten weten er niet toe te willen behoren (optiesysteem met exclusie, ook *opt-out* genoemd). De keuze voor het ene, dan wel het andere systeem zal in ruime mate afhangen van de soort schade die door de groepsleden is geleden.² Indien de vordering evenwel een herstel

---

² Zo is in geval van schade die relatief klein is en door veel consumenten werd geleden (de zogeheten “strooischade”) wellicht meer een optiesysteem met exclusie op zijn plaats; in geval van een substantiële massaschade lijkt veeleer voor een optiesysteem met inclusie te zullen worden geselecteerd.

van lichamelijke of morele collectieve schade tot voorwerp heeft, is een optiesysteem met inclusie verplicht.

Eenmaal de vordering door de rechter ontvankelijk is verklaard, vangt de tweede fase in de procedure aan, zijnde de fase van *verplichte onderhandeling* tussen de groepsvertegenwoordiger en de verwerende onderneming. De maximale duurtijd van deze fase wordt bepaald door de rechter. Indien partijen tot een akkoord komen over het te verlenen herstel dient dat akkoord door de rechter te worden gehomologeerd om uitvoerbaar te zijn. De rechter kan enkel weigeren om het akkoord te homologeren in welbepaalde, in het ontwerp opgesomde gevallen. Partijen kunnen steeds nog een gezamenlijk verzoekschrift ter homologatie van een tussen hen gesloten akkoord voor of tijdens de procedure ten gronde aan de rechter voorleggen.

Bij gebrek aan homologatie van een akkoord of wanneer er geen akkoord kon worden gesloten tussen de partijen, wordt in een derde fase van de procedure de vordering *ten gronde* onderzocht door de rechter. Indien deze besluit tot collectief herstel zal dit met inachtneming van het gemeen recht, in natura of bij equivalent, gebeuren en zal een globaal schadebedrag, dan wel een geïndividualiseerd bedrag voor elk lid van de groep, worden vastgesteld. De rechter zal bij de evaluatie van de collectieve schade in beginsel die methode kiezen die het meest aansluit bij het beginsel van de integrale vergoeding van de schade.

De laatste fase in de procedure van collectief herstel is die van de *uitvoering* van het gehomologeerde akkoord of van de beslissing ten gronde. De correcte uitvoering van het akkoord of de beslissing ten gronde wordt verzekerd door een “schadeafwikkelaar”, die een voorlopige lijst dient op te stellen van consumenten die een individueel herstel wensen te krijgen. Het is die lijst die dient als basis voor de definitieve naamlijst van consumenten die individueel recht hebben op herstel en die de rechter na homologatie vaststelt. In geval van een optiesysteem met inclusie is de voorlopige lijst in beginsel al gekend na het verstrijken van de termijn die is vermeld in de ontvankelijkheidsbeslissing. In het andere geval, het optiesysteem met exclusie, kan die lijst pas na de beslissing ten gronde worden opgesteld. De betrokken lijst dient aan de rechter ter homologatie te worden voorgelegd en kan worden betwist door de groepsvertegenwoordiger, de schuldenaar en de consumenten waarvan de inschrijving op de voorlopige lijst wordt betwist.

De schadeafwikkelaar oefent toezicht uit op het nakomen van de verplichting tot vergoeding in natura door de schuldenaar of ontvangt het schadebedrag dat is overeengekomen of waartoe is beslist, waarna hij kan overgaan tot het verdelen ervan onder de leden van de groep die voorkomen op de definitieve naamlijst. De schadeafwikkelaar dient de rechter op de hoogte te houden van de evolutie van de uitvoering door middel van een driemaandelijks verslag. Wanneer hij oordeelt dat het akkoord of de beslissing ten gronde volledig is uitgevoerd, maakt de schadeafwikkelaar een eindverslag op dat eveneens is bestemd voor de rechter. Het eindverslag bevat alle informatie die nodig is om de rechter toe te laten een beslissing te nemen over het definitieve afsluiten van de rechtsvordering tot collectief herstel. In voorkomend geval preciseert het ook het bedrag van het resterende saldo dat niet aan de consumenten werd uitgekeerd. Het eindverslag bevat eveneens een overzicht van de kosten en de vergoeding van de schadeafwikkelaar. Het is de rechter die over het eindverslag beslist door het al dan niet goed te keuren. Door de goedkeuring komt definitief een einde aan de door de schadeafwikkelaar verzekerde uitvoeringsprocedure. In voorkomend geval duidt de rechter de bestemming aan die

de schuldenaar dient te geven aan het nog resterende deel van het schadebedrag dat niet aan de leden van groep is uitgekeerd.

3.4. In hoofdstuk 3 van titel 2 wordt de periode bepaald gedurende welke de verjaringstermijn van de individuele rechtsvordering van de consument die heeft gekozen voor de uitsluiting uit de groep met toepassing van het ontworpen artikel XVII.31, § 1, 1°, a), van het wetboek, wordt geschorst wanneer de rechtsvordering tot collectief herstel door de rechter ontvankelijk wordt verklaard, wordt in een aantal bijzondere regels voorzien met betrekking tot tussengeschieden in geval van een procedure tot collectief herstel, en wordt de samenhang geregeld tussen de rechtsvordering tot collectief herstel en sommige andere procedures (ontworpen artikelen XVII.56 tot XVII.61).

ALGEMENE OPMERKINGEN

4. De ontworpen regeling betreft een specifiek onderdeel van het Wetboek van economisch recht, namelijk titel 2 van boek XVII, en de definities die verband houden met de voornoemde titel. De Raad van State, afdeling Wetgeving, heeft al diverse adviezen uitgebracht over ontwerpen van wet houdende invoeging van andere onderdelen in het voornoemde wetboek. Daarenboven bevinden bepaalde andere onderdelen van het wetboek zich nog in het stadium van voorbereiding en zullen deze nog om advies aan de afdeling Wetgeving worden voorgelegd. Dat alles impliceert dat deze laatste slechts een gefragmenteerd en onvolledig beeld heeft van het beoogde wetboek. Zoals in eerdere adviezen al is opgemerkt, bevordert dergelijke werkwijze niet het onderzoek van het voorliggende ontwerp en van het wetboek als geheel.

5. In de ontworpen regeling wordt rekening gehouden met de Aanbeveling van de Europese Commissie van 11 juni 2013 ‘over gemeenschappelijke beginselen voor mechanismen voor collectieve vorderingen tot staking en tot schadevergoeding in de lidstaten betreffende schendingen van aan het EU-recht ontleende rechten (2013/396/EU)’. Alhoewel dergelijke aanbeveling niet bindend is ten aanzien van de lidstaten, kan het aanbeveling verdienen dat in de memorie van toelichting zou worden verduidelijkt waarom het ontwerp op bepaalde punten afwijkt van de voornoemde aanbeveling, al was het maar om er blijk van te geven dat het ter zake niet om vergetelheden of toevallige onvolkomenheden gaat.

De gemachtigde verduidelijkt in dat verband al het volgende:

“Het doel [van de Aanbeveling] is aan de Europese ingezetenen een betere toegang tot het gerecht te bieden en daaruit volgend een grotere effectiviteit van hun rechten. Deze doelstelling is terug te vinden in voorliggend wetsontwerp. Een belangrijke nuance is dat het toepassingsveld van het voorontwerp beperkt is tot consumentengeschillen, terwijl de Europese aanbeveling handelt over een ‘universele’ vordering. Zoals ook besproken in de memorie van toelichting vormen consumentengeschillen een categorie van geschillen waarvoor een vordering tot collectief herstel bijzonder verantwoord is (o.m. omwille van de vaak beperkte financiële inzet van de schade die door heel veel consumenten werd geleden). Het voorontwerp wijkt daarom af van het opt-in principe dat door de Europese Commissie wordt aanbevolen doch het laat de rechter toe te beslissen over het optiesysteem (zie de memorie van toelichting, p. 36-37). Voor het overige beantwoordt het voorontwerp in grote mate aan de Europese aanbeveling : modaliteiten van de

vertegenwoordiging, toelaatbaarheidsvoorwaarden, financieringsmodaliteiten (waarbij evenwel niet is voorzien in de mogelijkheid tot financiering door een private derde persoon).”

6. De nummering van de artikelen van het ontwerp moet aan een bijkomend onderzoek worden onderworpen. De nummering verschilt immers op bepaalde plaatsen in de Nederlandse en de Franse tekst,³ terwijl sommige nummers van artikelen ontbreken.⁴ Soms is bij het nummeren een materiële vergissing gebeurd.⁵ Ook de interne verwijzingen die in het ontwerp voorkomen, moeten aan een bijkomend onderzoek worden onderworpen.⁶

ONDERZOEK VAN DE TEKST

Artikel 1

7. Luidens artikel 1 van het ontwerp regelt dit een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet. Het ontworpen artikel XVII.28 houdt evenwel een bevoegdheidstoewijzing aan de hoven en rechtbanken te Brussel in, hetgeen een aangelegenheid betreft als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet.

Artikel 2

8. Uit de omschrijving van de begrippen “groep” en “groepsvertegenwoordiger”, in respectievelijk het ontworpen artikel I.21, 2° en 6°, volgt dat de leden van een groep bij de rechtsvordering tot collectief herstel worden “vertegenwoordigd” door de groepsvertegenwoordiger. De vraag rijst of het lidmaatschap van de groep voor de leden uitsluit dat zij nog in een andere hoedanigheid optreden tijdens de procedure en of zij nog zouden kunnen worden beschouwd als een partij (zoals de groepsvertegenwoordiger of de verweerder) of als een derde. Zou een individueel groepslid bijvoorbeeld nog derdenverzet kunnen aantekenen tegen de beslissingen van de rechter op het vlak van de ontvankelijkheid of ten gronde of zou het vrijwillig kunnen tussenkomen in de procedure? Zou trouwens een consument die geen groepslid is omdat hij geen *opt-in* heeft gedaan of uitdrukkelijk voor een *opt-out* heeft gekozen, vrijwillig kunnen tussenkomen in de collectieve procedure zodat er op die manier toch een samenhang zou kunnen ontstaan tussen de rechtsvordering tot collectief herstel en een individuele vordering?

---

³ Zo stemmen bijvoorbeeld de ontworpen artikelen XVII.56 en volgende, in de Nederlandse tekst, overeen met de artikelen XVII.57 en volgende in de Franse tekst.

⁴ Zo ontbreekt een artikel XVII.61 in de Nederlandse tekst.

⁵ Met het ontworpen artikel XVII.58, in de Nederlandse tekst, stemt een “artikel XVII.598” overeen in de Franse tekst.

⁶ Zo moet bijvoorbeeld in de Nederlandse tekst van het ontworpen artikel XVII.34, tweede streepje, de verwijzing naar “artikel XVII.58” worden vervangen door een verwijzing naar “artikel XVII.57”. Het is immers in deze laatste bepaling dat de afstand van geding wordt geregeld. De verwijzing naar de ontworpen artikelen met betrekking tot de procedure en de beslissing ten gronde, in het ontworpen artikel XVII.49, is evenmin correct. Zo moet de verwijzing naar de “artikelen XVII.44 tot XVII.47” worden vervangen door een verwijzing naar de “artikelen XVII.45 tot XVII.47” en gaat het niet om “de beslissing bedoeld in artikel XVII.46, § 1”, doch wel om “de beslissing bedoeld in artikel XVII.47, § 1”.

In het licht van de aldus opgeworpen vragen zou het ter wille van de rechtszekerheid aanbeveling verdienen dat in de memorie van toelichting duidelijker wordt weergegeven welke gevolgen het lidmaatschap van de groep heeft voor de hoedanigheid van dat lid tijdens de procedure tot collectief herstel en welke procedurestappen nog kunnen worden gezet door een consument die geen lid is van de groep of niet langer lid ervan is. De gemachtigde gaf in dat verband reeds een aanzet door het volgende te verklaren:

“Deze vraag raakt aan de kern van de rechtsfiguur van de ‘collectieve rechtsvordering’: de collectieve rechtsvordering stelt een verzoeker – zijnde de groepsvertegenwoordiger die voldoet aan de vereisten bedoeld in artikel XVII.32 en die door de rechter overeenkomstig artikel XVII.29, 3° geschikt is bevonden – in staat om, in naam van een groep personen en zonder vooraf een volmacht van de leden van deze groep te hebben verkregen, een rechtsvordering in te stellen, leidend tot een uitspraak van een vonnis met gezag van gewijsde niet alleen ten opzichte van de verzoeker en de verweerders, maar ook ten opzichte van alle leden van deze groep.

In de procedure zijn de leden van de groep (gedefinieerd in artikel XVII.31) niet te beschouwen als een derde, zodat derdenverzet noch vrijwillige tussenkomst voor hen mogelijk is.

Dit vindt zijn verantwoording in het optiesysteem: de benadeelde personen moeten op het ogenblik waarop ze beslissen al dan niet een optie uit te oefenen, weten wat het precieze voorwerp van de vordering is. Eenmaal hij tot de groep behoort, verliest de consument zijn mogelijkheden om individueel voor het gerecht te ageren voor dezelfde schade.

Het is dan ook evenmin de bedoeling van het ontwerp om een consument, die deel had kunnen uitmaken van de groep maar daartoe niet tijdig de nodige maatregelen heeft genomen, vooralsnog toe te laten nadien vrijwillig tussen te komen in de collectieve procedure, dus buiten de aangeboden mogelijkheden van optie om. Hij zal een individuele rechtsvordering moeten instellen.

Om die reden is het ook overeenkomstig artikel XVII.55 (en in afwijking van artikel 807 Ger.W.) niet mogelijk om de rechtsvordering tot herstel van collectieve schade te wijzigen of uit te breiden. Dit artikel doet overigens geen afbreuk aan het recht van de vertegenwoordiger om een uitbreidende rechtsvordering in de zin van artikel 808 Ger.W. in te stellen (dat de partijen toelaat om de interesten, rentetermijnen, huurgelden en elk toebehoren, sedert de instelling van de rechtsvordering verschuldigd of vervallen, te vorderen en zelfs de later bewezen verhogingen of schadevergoedingen, onverminderd de geldsommen bij schuldvergelijking verschuldigd), conform het gemene recht).”

9. In de omschrijving van het begrip “groepsvertegenwoordiger”, in het ontworpen artikel I.21, 6°, wordt uitsluitend melding gemaakt van een “vereniging”. In het ontworpen artikel XVII.32, tweede lid, 3° (artikel 3 van het ontwerp), wordt evenwel bepaald dat ook de Federale Ombudsdienst voor de consument tijdens de onderhandelingsfase kan optreden als groepsvertegenwoordiger. Van die dienst zou derhalve ook melding moeten worden gemaakt in de omschrijving in het ontworpen artikel I.21, 6°.

Artikel 3

Ontworpen artikel XVII.28

10. In verband met het ontworpen artikel XVII.28 wordt in de memorie van toelichting melding gemaakt van

“een centralisatie van de rechtsvorderingen tot collectief herstel bij de rechtbank van eerste aanleg (in uitzonderlijke gevallen de rechtbank van koophandel) te Brussel, met in graad van beroep het Hof van Beroep te Brussel, dat alle geschillen groepeerd, de deskundigheid op dit vlak bundelt, en zo een eenvormige rechtspraak voor het hele land kan ontwikkelen.”

Ervan uitgaande dat de ontworpen regeling geen wijziging beoogt van de materiële bevoegdheid van de rechtbanken en enkel in een uitzondering voorziet wat de territoriale bevoegdheid betreft, rijst de vraag of het totaal uitgesloten is dat een vordering tot collectief herstel bij de arbeidsrechtbank wordt ingeleid om reden van bijvoorbeeld een contractuele tekortkoming binnen de arbeidsrechtelijke sfeer. De gemachtigde verstrekke in dat verband de volgende toelichting:

“Het voorontwerp voorziet inderdaad geen wijziging aan de materiële bevoegdheid van de rechtbanken. Wanneer de eiser geen onderneming is, zoals in casu de consument, zal de ‘natuurlijke’ rechter derhalve de rechtbank van eerste aanleg zijn, tenzij de eiser er zelf voor kiest, na het ontstaan van het geschil, de zaak voor de rechtbank van koophandel te brengen.⁷”

Het wetsontwerp beoogt enkel en alleen de vordering tot herstel van schade die door een groep ‘consumenten’ wordt geleden, doordat een onderneming ofwel haar contractuele verplichtingen niet is nagekomen ofwel een van de Europese verordeningen, de wetten en hun uitvoeringsbesluiten, zoals die staan opgesomd in artikel XVII.30 WER niet heeft nageleefd.

De definitie van ‘consument’ is terug te vinden in artikel I.1, 2° WER, met name ‘iedere natuurlijke persoon die handelt voor doeleinden die buiten zijn handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsactiviteit vallen’.

Het toepassingsgebied van de wet is derhalve beperkt tot consumentengeschillen (B2C), zodat geschillen die betrekking hebben op contractuele tekortkomingen binnen de arbeidsrechtelijke sfeer buiten de scope van het wetsontwerp vallen. Desgevallend kan dit in de memorie van toelichting worden verduidelijkt.”

Het verdient inderdaad aanbeveling om het toepassingsgebied van de ontworpen regeling op dat punt in de memorie van toelichting te verduidelijken.

---

⁷ (voetnoot 1 van het citaat): zie het voorontwerp van wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering en het Wetboek van strafvordering met het oog op de toekenning van bevoegdheid aan de natuurlijke rechter in een aantal materies (L. advies 53.709/2/V), en het ontworpen artikel 573, 1° van het Gerechtelijk Wetboek.

Ontworpen artikel XVII.29

11. Eén van de ontvankelijkheidsvoorwaarden die worden vermeld in het ontworpen artikel XVII.29 bestaat erin dat “het beroep op een rechtsvordering tot collectief herstel [...] meer doeltreffend [lijkt] dan een rechtsvordering van gemeen recht”.

Uit deze omschrijving valt af te leiden dat de rechter zal moeten oordelen of de rechtsvordering tot collectief herstel meer “doeltreffend” is dan een rechtsvordering van gemeen recht. Vraag is of de term “doeltreffend” beantwoordt aan hetgeen de wetgever blijkens de in de memorie van toelichting vermelde elementen voor ogen heeft en of niet best wordt geopteerd voor een meer afgebakende en verduidelijkende term. De term “doeltreffend” is bovendien onduidelijk in die zin dat eraan een andere invulling moet worden gegeven naargelang het nagestreefde oogmerk. Dat laatste kan een efficiënte consumentenbescherming zijn, maar bijvoorbeeld ook een vlottere werking van het gerecht. Vraag is of bijvoorbeeld een begrip als “proceseeconomische efficiëntie” niet beter beantwoordt aan de bedoeling van de wetgever dan de te vage term “doeltreffend(heid)”, die hoe dan ook lijkt te moeten worden vervangen door een meer aangepaste en afgebakende term.

Ontworpen artikel XVII.30

12. De ontworpen artikelen XVII. 29, 1° en XVII.30, 27°, doen ervan blijken dat een rechtsvordering tot collectief herstel ontvankelijk is wanneer de ingeroepen oorzaak van de collectieve schade gelegen is in een mogelijke inbreuk door de onderneming op de wet van 3 juni 2007 ‘met betrekking tot de kosteloze borgtocht’. Het is op het eerste gezicht niet duidelijk op welke wijze de niet-naleving van deze wet, die in vele gevallen de nietigheid van de rechtshandeling en het terugplaatsen van de borg in de oorspronkelijke toestand tot gevolg heeft, zich leent tot de toepassing van een collectieve vordering. Hierover om een verduidelijking verzocht, verklaarde de gemachtigde:

“De wet van 3 juni 2007 met betrekking tot de kosteloze borgtocht biedt de borgsteller een aantal beschermingsmaatregelen die de onderneming-schuldeiser moet in acht nemen. Een aantal daarvan moeten inderdaad op straffe van nietigheid worden nageleefd.

Voor contracten van onbepaalde duur kan de borgstelling voor maximaal 5 jaar lopen. Het is niet ondenkbeeldig dat een onderneming-schuldeiser ook na die termijn de betaling van openstaande schulden zal vorderen bij de borgsteller en dat deze laatste, bvb. uit onwetendheid of als gevolg van druk die wordt uitgeoefend, toch betaalt.

Idem, wanneer de verplichte vermelding die handgeschreven door de borgsteller moet worden aangebracht op straffe van nietigheid, niet als dusdanig werd vermeld, of wanneer de som die van de borgsteller wordt gevorderd meer bedraagt dan 150% van de hoofdsom, of nog wanneer de onderneming-schuldeiser nagelaten heeft de borgsteller (eveneens) op de hoogte te brengen van de niet-betaling door de schuldenaar maar toch de toegenomen schuld recupereert bij de borgsteller.

Het is niet ondenkbeeldig dat een onderneming die deze wetgeving niet naleeft, dit niet enkel ten aanzien van één consument doet, maar deze praktijk integendeel vele consumenten tegelijk raakt. Daarom kan de groepsvordering een nuttig instrument vormen in de bestrijding van overtredingen op voornoemde wet.”

13. De wet die wordt bedoeld in het ontworpen artikel XII.30, 32°, is die van 30 juli 2013 ‘betreffende de wederverkoop van toegangsbewijzen tot culturele en sportieve evenementen’. Het betrokken onderdeel van de ontworpen bepaling dient in die zin te worden aangevuld.

Ontworpen artikel XVII.31

14. In de Franse tekst van het ontworpen artikel XVII.31, § 1, eerste lid, 1°, b), vervange men de woorden “le délai prévus” door de woorden “le délai prévu”.

15. In het ontworpen artikel XVII.31, § 1, tweede lid, wordt bepaald dat de Koning “de modaliteiten” kan bepalen die de griffie ter beschikking stelt van de consument voor de uitoefening van het betrokken keuzerecht. Onder “modaliteiten” dienen normaliter “nadere regels” te worden verstaan. De draagwijdte van de aangehaalde bepaling is bijgevolg niet duidelijk. Minstens zou de redactie ervan moeten worden aangepast.

16. De verwijzing naar “de artikelen XVII.41, § 3, en XVII.46, § 4”, in het ontworpen artikel XVII.31, § 1, derde lid, is niet correct. De bepalingen waarnaar wordt verwezen zijn trouwens niet in paragrafen ingedeeld. Er lijkt veeleer te moeten worden gerefereerd aan de ontworpen artikelen XVII.42, § 4, en XVII.47, § 5. De tekst van het ontwerp dient op dat punt te worden gecorrigeerd.

17. Enkel in de twee gevallen, bedoeld in het ontworpen artikel XVII.31, § 1, derde lid, kan op het uitoefenen van het keuzerecht van de consument om al dan niet deel uit te maken van de groep, worden teruggekomen. In alle andere gevallen is het uitoefenen van dat keuzerecht overeenkomstig de ontworpen bepaling “onherroepelijk” en geldt die keuze naar het zeggen van de gemachtigde “met het oog op het doorlopen van de volledige procedure, in eerste aanleg en in voorkomend geval, in beroep”. Dergelijke absolute regeling houdt in dat wanneer bijvoorbeeld ten aanzien van één of meer groepsleden bepaalde omstandigheden of gegevens met betrekking tot hun rechtstoestand wijzigen in de loop van de procedure, waardoor voor hen een individuele rechtsvordering doelmatiger wordt dan de ingestelde vordering tot collectief rechtsherstel, zij niet de mogelijkheid hebben om uit de groep te treden. Dergelijke regeling komt als begrijpelijk over in het licht van de noodzakelijke werkbaarheid van het ontworpen systeem van collectief herstel, maar kan niettemin vragen doen rijzen bij het streven naar de meest passende vorm van rechtsbescherming voor de individuele consument.

Ontworpen artikel XVII.32

18. Overeenkomstig het ontworpen artikel XVII.32, tweede lid, 1°, kan een vereniging ter verdediging van de consumentenbelangen optreden als groepsvertegenwoordiger voor zover zij rechtspersoonlijkheid bezit en zij in de Raad voor het Verbruik is vertegenwoordigd “of door de minister, volgens door een in Ministerraad overlegd koninklijk besluit vast te stellen criteria, erkend is”. In tegenstelling tot wat het geval is in het ontworpen artikel XVII.32, tweede lid, 2°, worden in de tekst van het ontworpen artikel XVII.32, tweede lid, 1°, geen indicaties gegeven

met betrekking tot de door de Koning vast te stellen criteria op grond waarvan de desbetreffende verenigingen door de minister zullen kunnen worden erkend. De aan de Koning gedelegeerde bevoegdheid is daardoor te algemeen. Teneinde dat te verhelpen, zouden minstens in de memorie van toelichting de aspecten moeten worden vermeld waarop de door de Koning te bepalen criteria betrekking kunnen hebben.

Ontworpen artikel XVII.33

19. In het ontworpen artikel XVII.33, tweede lid, wordt bepaald dat, ingeval tijdens de procedure niet meer wordt voldaan aan één van de voorwaarden waaraan de groepsvertegenwoordiger overeenkomstig het ontworpen artikel XVII.32 dient te beantwoorden, deze zijn hoedanigheid van groepsvertegenwoordiger verliest en er een andere groepsvertegenwoordiger door de rechter wordt aangeduid.

Op de vraag of de leden van de groep enige inspraak hebben bij de aanduiding van een andere groepsvertegenwoordiger, antwoordde de gemachtigde:

“De eventuele aanduiding van een nieuwe groepsvertegenwoordiger (die daarmee moet instemmen) gebeurt door de rechter, zonder dat hij daarvan eerst de leden van de groep moet inlichten of consulteren.

Dit zou trouwens in de praktijk materieel vaak buitensporig zware gevolgen hebben, daar groepsvorderingen in principe een groep van vele (duizenden, tienduizenden of zelfs meer) consumenten betreffen.

De aanduiding van een nieuwe vertegenwoordiger zal bovendien eerder uitzonderlijk zijn en zich enkel kunnen voordoen wanneer de initiële groepsvertegenwoordiger niet meer aan de wettelijke vereisten voldoet.

Door de aanduiding van een nieuwe groepsvertegenwoordiger wijzigt er totaal niets aan de inhoud en het voorwerp van de vordering, waarbij de individuele groepsleden zich hebben aangesloten, zodat op dat vlak zij alle waarborgen hebben.”

Deze verduidelijking ten spijt rijst de vraag of de ontworpen regeling op dit punt verenigbaar is met het recht op een behoorlijke rechtsbedeling. De aanduiding van een nieuwe groepsvertegenwoordiger gebeurt immers eenzijdig door de rechter, zonder dat de groepsleden enige mogelijkheid wordt geboden om, zelfs binnen een korte termijn, hun keuzerecht (*opt-in* of *opt-out*) opnieuw uit te oefenen. Er kan trouwens niet worden voorbijgegaan aan het feit dat de eerder gemaakte keuze van die consument ook kan ingegeven zijn door het (gebrek aan) vertrouwen in de initiële groepsvertegenwoordiger, zodat een wijziging hiervan de rechtstoestand van de consument gevoelig kan wijzigen.

20. In de Franse tekst van het ontworpen artikel XVII.33, tweede lid, vervange men de woorden “un autre représentant” door de woorden “un autre représentant du groupe”. Naar analogie van hetgeen in de Franse tekst van het ontworpen artikel XVII.32, tweede lid, 3°, het geval is, schrijve men daarenboven in het ontworpen artikel XVII.33, vierde lid, “le Médiateur fédéral pour le consommateur”.

Ontworpen artikel XVII.35

21. In het ontworpen artikel XVII.35, § 3, tweede lid, vervange men de woorden “in het tweede lid” door de woorden “in het eerste lid”.

Ontworpen artikel XVII.36

22. In de Nederlandse tekst van het ontworpen artikel XVII.36, § 2, 9°, schrijf men “wanneer de rechter oordeelt” in plaats van “wanneer het de rechter oordeelt”.

23. In de memorie van toelichting wordt vermeld dat de kosten van bekendmaking van de ontvankelijkheidsbeslissing worden gedragen door ofwel de partijen volgens de in het gehomologeerde akkoord overeengekomen regeling ofwel, bij gebrek daaraan, door de verliezende partij. Dit volgt weliswaar uit de algemene regeling die met betrekking tot de kosten is vervat in het ontworpen artikel 47, § 4, met dien verstande dat in dit laatste artikel enkel melding wordt gemaakt van de verliezende partij en erin niet wordt gerefereerd aan hetgeen partijen in het gehomologeerde akkoord – waarin per definitie geen sprake is van een verliezende partij – op dat punt overeenkomen. Vraag is derhalve of het niet veeleer aanbeveling verdient om het ontworpen artikel XVII.36 aan te vullen met een specifieke bepaling inzake de kostenregeling met betrekking tot de bekendmaking van de ontvankelijkheidsbeslissing in plaats van te opteren voor de toepassing van de algemene – en *in casu* niet geheel sluitende – regeling die inzake kosten is uitgewerkt in het ontworpen artikel XVII.47, § 4.

24. In het ontworpen artikel XVII.36, § 4, is er een gebrek aan overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst. In de Nederlandse tekst wordt immers verwezen naar de termijnen “bedoeld in paragraaf 2, 7°”, terwijl in de Franse tekst melding wordt gemaakt van de termijnen “visés au paragraphe 2, 7° et 8°”. De Nederlandse tekst is in dit geval correct. Enkel de termijn, bedoeld in het ontworpen artikel XVII.36, § 2, 7°, kan immers beginnen lopen van de datum van bekendmaking van de ontvankelijkheidsbeslissing in het *Belgisch Staatsblad*. De termijn bedoeld in het ontworpen artikel XVII.36, § 2, 8°, daarentegen begint enkel te lopen vanaf het verstrijken van de termijn bedoeld in het ontworpen artikel XVII.36, § 2, 7°.

Ontworpen artikel XVII.37

25. In het ontworpen artikel XVII.37, § 2, wordt bepaald dat de rechter de betrokken homologatie weigert wanneer de ontvankelijkheidsvoorwaarden van het ontworpen artikel XVII.29 niet zijn vervuld. Blijkens de memorie van toelichting lijkt de rechter evenwel ook nog op andere gronden een homologatie te kunnen weigeren. In de commentaar bij het ontworpen artikel XVII.37 wordt immers vermeld:

“Hierbij valt op te merken dat de rechter de homologatie niet kan weigeren op grond van het door de partijen gekozen optiesysteem, tenzij hij zijn weigering motiveert op basis van het kennelijk onredelijk karakter van de vergoeding die aan de groepsleden is verschuldigd ingevolge de gemaakte keuze. Hij kan zich evenmin uitspreken over de termijnen die zijn vastgesteld voor de uitoefening van het optierecht.”

Indien het de bedoeling is om nog in bijkomende weigeringsgronden voor de homologatie door de rechter te voorzien, moeten deze in de tekst van het ontwerp en niet louter in de memorie van toelichting worden weergegeven.

Ontworpen artikel XVII.38

26. In het ontworpen artikel XVII.38, § 1, wordt bepaald dat, gedurende de door de rechter vastgelegde termijn, de groepsvertegenwoordiger en de verweerder kunnen onderhandelen met het oog op een akkoord over het herstel van de collectieve schade. Het sluiten van dergelijk akkoord is blijkbaar enkel zaak van de groepsvertegenwoordiger en de verweerder, zonder dat de consumenten die van de groep deel uitmaken daaromtrent enige inspraak, laat staan beslissingsbevoegdheid hebben. Dit werd door de gemachtigde in de volgende bewoordingen bevestigd:

“De groepsvertegenwoordiger kan inderdaad zonder inspraak of zeggenschap van de groepsleden een akkoord tot collectief herstel afsluiten. De waarborg die de groepsleden op dat vlak krijgen, is dat de rechter waakt over het evenwicht van het akkoord en het belang van de groepsleden, zowel als van de onderneming. Een onevenwichtig akkoord in het nadeel van de groepsleden kan door de rechter worden verworpen (niet gehomologeerd). Dit geldt evenzeer bij de eventuele aanstelling van een nieuwe groepsvertegenwoordiger.”

27. In het ontworpen artikel XVII.38, § 3, 7°, is er een gebrek aan overeenstemming tussen de Nederlandse (“het akkoord tot collectief herstel bedoeld in artikel XVII.35, § 2”) en de Franse tekst (“l'accord de réparation collective”). Deze discordantie moet worden weggewerkt.

28. In de Nederlandse tekst van het ontworpen artikel XVII.38, § 3, 12°, is het correcter te schrijven “de tekst van het akkoord zoals die met toepassing van artikel XVII.43 zal worden bekendgemaakt”.

Ontworpen artikel XVII.39

29. De redactie van het ontworpen artikel XVII.39 wordt in de Nederlandse tekst best als volgt aangepast:

“Het sluiten van een akkoord tot collectief herstel houdt geen erkenning in van aansprakelijkheid of schuld van de verweerder.”

De redactie van het ontworpen artikel XVII.44 dient dan op dezelfde wijze te worden aangepast.

Ontworpen artikel XVII.42

30. Men late de Franse tekst van het ontworpen artikel XVII.42, § 1, tweede lid, aanvangen als volgt: “En cas de non-conformité à l'article XVII.38, § 3, le juge renvoie ...”.

Ontworpen artikel XVII.45

31. Aan het einde van de Nederlandse tekst van het laatste streepje van het ontworpen artikel XVII.45 schrijve men “met toepassing van artikel XVII.42, § 2”.

Ontworpen artikel XVII.46

32. Aan het einde van de Nederlandse tekst van het ontworpen artikel XVII.46, tweede lid, derde streepje, dient te worden geschreven “, is ter kennis gebracht door de griffie overeenkomstig artikel 792 van het Gerechtelijk Wetboek”.

Ontworpen artikel XVII.47

33. In het ontworpen artikel XVII.47, § 5, wordt vermeld dat de beslissing van de rechter over de grond in beginsel alle groepsleden bindt. Aan de gemachtigde is gevraagd of de groepsleden nog over de mogelijkheid beschikken om inspraak te hebben in de beslissing om al dan niet beroep in te stellen tegen het vonnis ten gronde zodat zij op die wijze nog enige invloed kunnen uitoefenen op de beslissing die de toegang tot de rechter⁸ met betrekking tot een hen aanbelangend geschil betreft. De gemachtigde verklaarde in dat verband:

“De keuze om al dan niet tot de groep te behoren gebeurt eenmalig en is definitief. De groepsleden worden bijgevolg niet geraadpleegd over de vraag of er al dan niet beroep wordt ingesteld tegen het vonnis van de eerste rechter. Het is de groepsvertegenwoordiger die het juridisch en financieel risico neemt om beroep in te stellen.

Bij een rechtsvordering tot collectief herstel wordt de toegang tot de rechter niet ontnomen in hoofde van de individuele groepsleden. Zij worden immers op de hoogte gebracht van de procedure via de kennisgeving en er wordt hen de mogelijkheid geboden uit de procedure te stappen en een individuele rechtsvordering in te stellen. Artikel 6 van het EVRM wordt derhalve niet geschonden.”

Ontworpen artikel XVII.49

34. In het ontworpen artikel XVII.49 wordt bepaald dat partijen op ieder ogenblik tijdens de procedure ten gronde een akkoord tot collectief herstel kunnen sluiten “en de rechter hiervan akte [kunnen] laten nemen in een vonnis, overeenkomstig artikel 1043 van het Gerechtelijk Wetboek”. Ter wille van de rechtszekerheid zou duidelijker moeten blijken uit het ontwerp welke daarbij de bevoegdheid is van de rechter en of die bijvoorbeeld over dezelfde bevoegdheid beschikt als die waarover hij beschikt ingeval de homologatie van een akkoord gebeurt overeenkomstig de regels die daartoe zijn uitgewerkt in de ontworpen artikelen XVII.38 en volgende. De woorden “akte laten nemen” kunnen immers op een verschillende wijze worden begrepen.

---

⁸ Zoals gewaarborgd door artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

Ontworpen artikel XVII.50

35. In het ontworpen artikel XVII.50, eerste lid, wordt bepaald dat “de rechter [...] de lijst [vaststelt] met personen die voldoen aan de voorwaarden om op te treden als schadeafwikkelaar”. Het is niet op het eerste gezicht duidelijk of het hier een generieke lijst betreft, dan wel een per individuele rechter opgestelde lijst met betrekking tot welke de betrokken rechter heeft uitgemaakt dat hij daaruit zal putten voor het uitvoeren van de voor hem ingeleide rechtsvorderingen tot collectief herstel. In de commentaar die in de memorie van toelichting bij de ontworpen bepaling wordt gegeven, wordt enkel vermeld dat de lijst “wordt opgesteld door de hoven en rechtbanken te Brussel”. Op zijn minst zou het ontwerp er geen twijfel mogen over laten bestaan door wie de lijst precies moet worden opgesteld en welke de aard ervan is. Het ontwerp dient op die punten te worden verduidelijkt.

36. Nog in het ontworpen artikel XVII.50, eerste lid, wordt aan de Koning de bevoegdheid verleend om “de criteria en de modaliteiten (lees: nadere regels) voor het opstellen van de lijst te bepalen”. In zoverre deze bepaling inhoudt dat het volledig aan de Koning wordt overgelaten om de voorwaarden vast te stellen waaraan personen moeten voldoen om als schadeafwikkelaar te kunnen worden aangeduid, is de erin vervatte delegatie te ruim om toelaatbaar te kunnen worden geacht. Het staat immers aan de wetgever zelf om in een aantal minimumvoorwaarden te voorzien waaraan kandidaat-schadeafwikkelaars op het vlak van bijvoorbeeld hoedanigheid of specialisatie moeten voldoen. Wat het vaststellen van de “modaliteiten” voor het opstellen van de lijst betreft, zou zulks niet kunnen inhouden dat de Koning zou bepalen door wie de lijst precies moet worden opgesteld en welke de aard is van dergelijke lijst. Het gebrek aan duidelijkheid op dat punt, zoals aangegeven *sub* 35, dient met andere woorden in eerste instantie door de wetgever en niet door de Koning te worden verholpen.

Ontworpen artikel XVII.51

37. In het ontworpen artikel XVII.51, § 1, eerste lid, wordt melding gemaakt van het “individueel herstel” van de consument. In het ontworpen artikel XVII.51, § 5, eerste lid, wordt het begrip “individueel recht op herstel” gehanteerd. Met die termen of begrippen wordt telkens gedoeld op het recht van de consument die deel uitmaakt van de groep om, in die hoedanigheid, herstel van de individueel geleden schade te krijgen. Die begrippen vallen derhalve goed te onderscheiden van de “individuele rechtsvordering” van de consument of het “individuele beroep” van de consument, waaraan wordt gerefereerd op andere plaatsen (zo onder meer in de ontworpen artikelen XVII.55, XVII.57 en XVII.62, en in de memorie van toelichting bij het ontwerp) en waarmee wordt gedoeld op de rechtsvordering die een consument in eigen naam en derhalve onafhankelijk van het lidmaatschap van een groep instelt.⁹ Het staat aan de steller van het ontwerp om erover te oordelen of het duidelijkheidshalve geen aanbeveling verdient om in de tekst van het ontworpen artikel XVII.51 te expliciteren dat het daarin telkens gaat om het “individueel herstel” of het “individueel recht op herstel” van de consument in zijn hoedanigheid

---

⁹ In de commentaar die in de memorie van toelichting bij het ontworpen artikel XVII.62 wordt gegeven, wordt verduidelijkt dat met het gebruik van de term “individuele rechtsvordering (tot herstel)” in die bepaling wordt gedoeld op “de geschilprocedures, zowel voor de gerechtelijke rechtbanken als voor de arbitrale gerechtshoven”.

van lid van de groep. Nu valt zulks immers uitsluitend uit de context van de ontworpen regeling af te leiden.

38. In het ontworpen artikel XVII.51, § 2, is er een gebrek aan overeenstemming tussen de Nederlandse en de Franse tekst. In de Nederlandse tekst wordt de schadeafwikkelaar ertoe verplicht om de voorlopige lijst mee te delen “aan de rechter, aan de groepsvertegenwoordiger en aan de verweerder”. In de Franse tekst wordt enkel in een mededeling voorzien “au représentant du groupe et au défendeur”. Ook deze discordantie moet worden weggewerkt.

39. In het ontworpen artikel XVII.51, § 4, tweede lid, wordt bepaald dat de consumenten van wie de inschrijving op de lijst wordt betwist “desgevallend” door de rechter worden gehoord. Rekening houdend met de aard van de beslissing – al of niet inschrijving op de definitieve lijst – zouden de betrokken consumenten steeds moeten kunnen worden gehoord indien zij dat wensen. Er anders over oordelen zou immers op gespannen voet komen te staan met de beginselen van een behoorlijke rechtsbedeling en rechtsbescherming, zoals die onder meer ook in artikel 6 EVRM bevestiging vinden. Het woord “desgevallend” zou wat dat betreft de indruk kunnen wekken dat de rechter eventueel zou kunnen beslissen om van het horen van de betrokken consument af te zien. De redactie van de ontworpen bepaling dient op dat punt derhalve te worden aangepast.

40.1. Uit de ontworpen artikelen XVII.51, §§ 4 en 5, valt af te leiden dat de rechter er zich bij het vaststellen van de definitieve lijst dient over uit te spreken of consumenten waarvan de inschrijving op de door de schadeafwikkelaar opgemaakte voorlopige lijst wordt betwist, op de definitieve lijst kunnen worden ingeschreven of niet. Op die manier kunnen consumenten die ingeschreven waren op de voorlopige lijst door de rechter worden uitgesloten om te worden ingeschreven op de definitieve lijst. Wat dat betreft, rijzen diverse vragen.

40.2. In de eerste plaats blijkt niet expliciet uit het ontwerp of voor de uitgesloten consumenten een beroepsmogelijkheid of een ander rechtsmiddel openstaat tegen de beslissing van de rechter. De gemachtigde beantwoordde die vraag als volgt:

“Dit betreft het stadium van de uitvoering van het gehomologeerd akkoord of van de beslissing ten gronde, dat door de schadeafwikkelaar moet worden verzekerd. Beroep of verzet is te dezen niet uitdrukkelijk uitgesloten, zodat het gemeen recht terzake van toepassing is.”

40.3. Zoals door de gemachtigde werd bevestigd, kan de consument waarvan de schrapping van de definitieve lijst in beroep werd bevestigd, achteraf nog een individuele vordering tot rechtsherstel indienen aangezien er immers door de rechter is beslist dat de betrokken consument in het kader van de ingeleide vordering tot collectief herstel niet van de groep deel uitmaakt.

Wat dat betreft moet evenwel worden opgemerkt dat de van de definitieve lijst geschrapte consument veelal pas in een laat stadium van de procedure tot collectief herstel – en nog afgezien van een eventueel beroep – zeker zal zijn van de schrapping en dat hij eventueel een individueel beroep zal kunnen indienen. Het risico bestaat derhalve dat dergelijk individueel

beroep niet meer mogelijk zal zijn omdat er verjaring is opgetreden, wat de individuele rechtsvordering betreft. Zoals door de gemachtigde is verduidelijkt, heeft de rechtsvordering tot collectief herstel immers geen invloed op de verjaring van individuele vorderingen en is m.a.w. niet uitgesloten dat deze laatste wegens verjaring niet meer kan worden ingeleid.¹⁰ Op de vraag of het bijgevolg geen aanbeveling verdient om het ontwerp aan te vullen met een bepaling waarin de termijn van verjaring van de individuele vordering tot herstel in het desbetreffende geval wordt opgeschort, antwoordde de gemachtigde:

“Het wetsontwerp bevat geen specifieke regels. Er wordt aan herinnerd dat de consument kennis heeft gekregen van de beschrijving en de precieze samenstelling van de groep en dus met kennis van zaken heeft kunnen bepalen, binnen de termijn die de rechter heeft vooropgesteld, of hij al dan niet deel uitmaakt van de groep en derhalve of de rechtsvordering tot collectief herstel wel degelijk de verjaring ten aanzien van hem doet schorsen. Voor zij die tot de groep behoren heeft de vordering tot collectief herstel immers een gevolg naar de verjaring van het geschil toe.

Overeenkomstig de beslissing van de rechter zullen zij in de mogelijkheid zijn om aan te tonen dat zij zich in de voorwaarden bevinden om als groepslid te worden beschouwd of om de redenen uiteen te zetten waarom zij van oordeel zijn binnen de groep te vallen. Wanneer zij zouden worden uitgesloten van de lijst, zullen ze hiertegen beroep kunnen instellen.”

De aangehaalde verduidelijking ten spijt kan het eventuele wegvallen van de mogelijkheid voor de “geweigerde” consument om nog een individuele rechtsvordering in te stellen wegens verjaring, volgens de afdeling Wetgeving op gespannen voet komen te staan met de waarborgen die in onder meer artikel 6 EVRM zijn vervat op het vlak van de toegang tot de rechter en het recht van de rechtzoekende om binnen een redelijke termijn van de rechter een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak te krijgen.¹¹

40.4. Uit hetgeen *sub* 40.1 tot 40.3 is opgemerkt, kan worden afgeleid dat het ter wille van de toegankelijkheid en een goed begrip van de ontworpen regeling aanbeveling zou verdienen dat de stellers van het ontwerp op een meer expliciete wijze zouden verduidelijken hoe de rechtsvordering tot collectief herstel zich op procedureel vlak verhoudt tot de individuele vordering tot herstel, voornamelijk wat betreft de consumenten van wie de inschrijving op de definitieve lijst van groepsleden door de rechter wordt geweigerd.

Daarnaast doen de stellers van het ontwerp er goed aan om na te gaan of in alle gevallen, en derhalve ook bij de keuze voor een systeem met exclusie, niet in een vroeger stadium van de procedure tot collectief herstel zekerheid kan worden verworven omtrent de vaststelling

---

¹⁰ Het gegeven dat, zoals in de commentaar in de memorie van toelichting bij het ontworpen artikel XVII.56 wordt vermeld, “de invoering van de procedures tot collectief schadeherstel [...] volgens het gemeene recht [leidt] tot het schorsen van de verjaring van de rechten van de groepsleden”, doet volgens de gemachtigde geen afbreuk aan de vaststelling dat de uiteindelijke beslissing waarbij een consument niet op de lijst wordt opgenomen, inhoudt dat betrokkene geen lid van de groep is, zodat hij de schorsing van de verjaring te zijnen opzichte niet zal kunnen inroepen.

¹¹ Het is zeer de vraag of, zoals door de gemachtigde vermeld, aan het bezwaar met betrekking tot het vereiste van de redelijke termijn wordt tegemoet gekomen doordat “het startpunt om te oordelen of de termijn al dan niet redelijk is, [...] niet de indiening van een groepsvordering [kan] zijn ten aanzien van de consumenten die geen groepslid zijn” en dat, aangezien er nog geen individuele vordering tot herstel kon worden ingediend “niet aan de rechter kan worden verweten de zaak niet binnen een redelijke termijn te hebben onderzocht”.

van de definitieve lijst van groepsleden. Indien dat niet het geval is, zou kunnen worden overwogen om het ontwerp aan te vullen met een aangepaste verjaringsregeling ten aanzien van consumenten waarvan de inschrijving op de definitieve lijst van groepsleden door de rechter wordt geweigerd in het stadium van de uitvoering van diens beslissing ten gronde of van het gehomologeerd akkoord.

Ontworpen artikel XVII.52

41. In het ontworpen artikel XVII.52, § 2, dient redactioneel een duidelijker onderscheid te worden gemaakt tussen de twee erin beoogde gevallen, namelijk het geval van een herstel “in natura”¹² en het geval van een herstel bij equivalent. Daartoe passe men de redactie van de ontworpen bepaling aan als volgt:

“De verweerder komt zijn verplichting tot herstel na onder toezicht van de schadeafwikkelaar en maakt hem, in geval van een herstel bij equivalent, de vastgestelde vergoeding over volgens hetgeen is overeengekomen in het gehomologeerd akkoord conform artikel XVII.38, § 3, 6°, of door de rechter is vastgesteld overeenkomstig artikel XVII.47, § 1, 7°.”

Ontworpen artikel XVII.57

42. Rekening houdend met de opmerkingen *sub* 40.3 en 40.4 rijst de vraag of de regeling die inzake opschorting van de verjaringstermijn van de individuele rechtsvordering is vervat in het ontworpen artikel XVII.57, tweede lid, niet best ook wordt uitgebreid tot de consumenten waarvan de inschrijving op de definitieve lijst van groepsleden in een later stadium van de procedure tot collectief herstel wordt geweigerd door de rechter.

Ontworpen artikel 59

43. De term “partij”, in het ontworpen artikel XVII.59, tweede lid, lijkt telkens best te worden vervangen door het woord “consument” dat meer nauwkeurig is en bovendien meer in overeenstemming met de terminologie die in andere bepalingen van het ontwerp wordt gehanteerd.

44. Nog wat het ontworpen artikel XVII.59, tweede lid, betreft, vulle men dat lid ter wille van de duidelijkheid aan met de woorden “, bedoeld in artikel XVII.36, § 2, 7°”.¹³

---

¹² In tegenstelling tot wat het geval is in de Franse tekst van het ontworpen artikel XVII.52, § 2 (“réparation en nature”), wordt in de Nederlandse tekst geen melding gemaakt van de woorden “in natura”. De woorden “en nature” worden evenwel best geschrapt in de Franse tekst (zie het tekstvoorstel voor het ontworpen artikel XVII.52, § 2).

¹³ En niet “bedoeld in artikel XVII.36, § 1, 7°”, zoals verkeerdelijk vermeld in de commentaar bij de ontworpen bepaling in de memorie van toelichting.

Artikel 4

45. Er is een gebrek aan overeenstemming tussen de Nederlandse (“de gemeenschappelijke oorzaak van de collectieve schade”) en de Franse tekst (“le fait générateur du dommage collectif”). Beide taalversies dienen uiteraard inhoudelijk identiek te zijn.

*

PORTÉE ET FONDEMENT JURIDIQUE DU PROJET DE LOI

1. Le projet de loi soumis pour avis vise à insérer un titre 2 « L'action en réparation collective » dans le livre XVII du Code de droit économique « Procédures juridictionnelles particulières » (article 3 du projet). En outre, il introduit dans le livre I du code un certain nombre de définitions propres au titre 2 en projet du livre XVII précité (article 2).

Le projet contient par ailleurs une disposition transitoire dont il résulte que l'action en réparation collective réglée par le projet ne peut être introduite que « si le fait générateur du dommage collectif s'est produit après l'entrée en vigueur de la loi [en projet] » (article 4). En outre, il habilite le Roi, d'une part, à coordonner les dispositions du code, telles qu'elles y sont insérées par la loi en projet, avec les dispositions qui les auraient explicitement ou tacitement modifiées au moment où la coordination sera établie (article 5) et, d'autre part, à fixer la date d'entrée en vigueur de chacune des dispositions de la loi en projet et des dispositions qu'elle insère dans le code (article 6).

2. L'action collective en réparation du dommage causé à un groupe de consommateurs par une entreprise est inédite dans le droit procédural privé belge. Certes, à ce jour, on peut déjà faire mention en droit interne d'un certain nombre d'actions qui ont pour objet la protection des intérêts collectifs¹, mais aucune de celles-ci ne visent à réparer le préjudice subi.

L'action en réparation collective, réglée dans le projet, n'a pas de portée générale, dès lors qu'elle ne peut être introduite que dans le cas où une entreprise aurait potentiellement violé soit ses obligations contractuelles soit l'un des règlements européens ou l'une des lois énumérées de manière exhaustive à l'article XVII.30, en projet, du code, ou l'un de leurs arrêtés d'exécution (article XVII.29 en projet).

En instaurant l'action en réparation collective, réglée dans le projet, les auteurs visent essentiellement à offrir aux consommateurs individuels une alternative à l'action de droit commun à laquelle ces consommateurs estiment souvent devoir renoncer pour des motifs divers. L'intention première qui sous-tend le dispositif en projet est donc de garantir une meilleure protection des droits des consommateurs. Toutefois, dès que ou tant qu'un consommateur fait partie du groupe, il ne dispose pas de la possibilité d'obtenir réparation du même préjudice par le biais d'une action individuelle.

---

¹ Voir l'énumération des exemples figurant sous l'« Exposé général » de l'exposé des motifs relatif au projet de loi.

3.1 Le titre 2 du livre XVII du code comporte trois chapitres.

3.2. Le chapitre 1er contient un certain nombre de dispositions générales qui désignent le juge qui doit connaître de l'action en réparation collective, qui règlent les conditions de recevabilité de l'action et qui fixent la composition du groupe ainsi que la qualité du représentant de celui-ci (articles XVII.28 à XVII.34 en projet).

Seuls les cours et les tribunaux de Bruxelles sont compétents pour connaître des actions en réparation collective. En réservant la compétence relative à de telles actions aux cours et aux tribunaux de Bruxelles, les auteurs choisissent manifestement de développer l'expertise et la spécialisation dans le chef d'un même juge.

Dans le cas d'une action en réparation collective, ce n'est pas le consommateur lésé à titre individuel ou certains de ces consommateurs lésés qui agissent conjointement en justice, qui introduisent la procédure concernée pour obtenir réparation du préjudice individuel subi, mais c'est un « représentant du groupe » qui agit sans y avoir été mandaté au préalable. Le représentant du groupe porte l'affaire devant le juge compétent au nom d'un groupe de consommateurs (lésés) qui, à ce moment, ne sont pas encore connus nominativement. L'objet de l'action est de permettre à tous les membres du groupe d'obtenir réparation du préjudice qu'ils ont subi à la suite d'une violation potentielle commise par une entreprise.

Le groupe ne peut être représenté que par un seul représentant du groupe et à condition que celui-ci dispose d'une qualité bien déterminée. Seules certaines associations de consommateurs ou associations dotées de la personnalité juridique qui satisfont aux conditions précisées dans le projet peuvent agir en qualité de représentant du groupe. Le médiateur fédéral pour le consommateur peut lui aussi agir en tant que représentant du groupe, mais uniquement dans le but de représenter le groupe lors de la phase de négociation d'un accord de réparation collective.

Il appartient au juge d'apprécier si l'action en réparation collective a été introduite de manière recevable, en ce qui concerne la violation invoquée par le requérant et la qualité du représentant du groupe. En outre, le juge doit se forger une opinion quant à la question de savoir si une action en réparation collective « semble plus efficient[e] qu'une action de droit commun ».

3.3. Le chapitre 2 du titre 2 règle le déroulement de la procédure en réparation collective (articles XVII.35 à XVII.55 en projet). Cette procédure comporte plusieurs phases.

Au cours de la première phase de la procédure, le juge examine si les *conditions de recevabilité* sont remplies. La décision de recevabilité du juge fait notamment aussi mention du système d'option qui s'applique à la procédure en réparation collective. Soit les consommateurs concernés doivent expressément manifester leur volonté de faire partie du groupe (système d'option d'inclusion, dénommé également *opt-in*), soit il est considéré que tous les consommateurs concernés font automatiquement partie du groupe, sauf ceux qui ont expressément manifesté la volonté d'en être exclu (système d'option d'exclusion, dénommé également *opt-out*). Le choix pour l'un ou l'autre système dépendra dans une large mesure du

type de préjudice subi par les membres du groupe ². Si l'action a toutefois pour objet la réparation d'un préjudice collectif corporel ou moral, un système d'option d'inclusion est obligatoire.

Dès que le juge aura déclaré l'action recevable, la deuxième phase de la procédure débute, à savoir la phase de *négociation obligatoire* entre le représentant du groupe et l'entreprise défenderesse. La durée maximale de cette phase est fixée par le juge. Si les parties arrivent à un accord sur la réparation à fournir, cet accord doit être homologué par le juge pour être exécutoire. Le juge peut seulement refuser d'homologuer l'accord dans des cas bien précis énumérés dans le projet. Les parties peuvent toujours soumettre au juge une requête conjointe en vue de l'homologation d'un accord conclu entre elles avant ou au cours de la procédure sur le fond.

À défaut d'homologation d'un accord ou lorsqu'un accord n'a pu être conclu entre les parties, l'action est examinée sur *le fond* par le juge au cours d'une troisième phase de la procédure. Si le juge conclut à une réparation collective, elle aura lieu, dans le respect du droit commun, en nature ou par équivalent et une indemnité globale ou individuelle pour chaque membre du groupe sera fixée. Lors de l'évaluation du préjudice collectif, le juge choisira en principe la méthode qui est la plus conforme au principe de l'indemnisation intégrale du préjudice.

La dernière phase de la procédure de réparation collective est celle de l'*exécution* de l'accord homologué ou de la décision sur le fond. L'exécution correcte de l'accord ou de la décision sur le fond est assurée par un « liquidateur », qui doit dresser une liste provisoire des consommateurs qui souhaitent obtenir une réparation individuelle. C'est cette liste qui sert de base pour établir la liste nominative définitive des consommateurs ayant droit individuellement à une réparation et que le juge fixe après homologation. Dans le cas d'un système d'option d'inclusion, la liste provisoire est en principe déjà connue après l'expiration du délai mentionné dans la décision de recevabilité. Dans l'autre cas, celui du système d'option d'exclusion, cette liste ne peut être établie qu'après la décision sur le fond. La liste concernée doit être soumise au juge à des fins d'homologation et peut être contestée par le représentant du groupe, le débiteur et les consommateurs dont l'inscription sur la liste provisoire est contestée.

Le liquidateur contrôle le respect de l'obligation de réparation en nature par le débiteur ou reçoit l'indemnité qui a été convenue ou décidée, après quoi il peut en assurer la répartition entre les membres du groupe qui figurent sur la liste nominative définitive. Le liquidateur doit tenir le juge informé de l'évolution de l'exécution au moyen d'un rapport trimestriel. Lorsqu'il estime que l'accord ou la décision sur le fond a été entièrement exécuté, le liquidateur établit un rapport final qui est également destiné au juge. Le rapport final contient toutes les informations nécessaires permettant au juge de prendre une décision sur la clôture définitive de l'action en réparation collective. Le cas échéant, ce rapport précise aussi le montant du solde restant non remboursé aux consommateurs. Ce rapport final contient également un relevé des frais et de l'indemnité du liquidateur. C'est le juge qui statue sur le rapport final en l'approuvant ou non. L'approbation met définitivement fin à la procédure d'exécution assurée par

---

² Ainsi, dans le cas d'un préjudice relativement peu important et subi par de nombreux consommateurs (le « préjudice dit diffus »), un système d'option d'exclusion est probablement plus indiqué ; dans le cas d'un dommage collectif substantiel, il faudra, semble-t-il, plutôt opter pour un système d'option d'inclusion.

le liquidateur. Le cas échéant, le juge détermine l'usage que le débiteur doit faire du solde restant de l'indemnité, non remboursé aux membres du groupe.

3.4. Le chapitre 3 du titre 2 fixe la période pendant laquelle le délai de prescription de l'action individuelle du consommateur qui a opté pour l'exclusion du groupe en application de l'article XVII. 31, § 1er, 1°, a) en projet, du code, est suspendu lorsque l'action en réparation collective est déclarée recevable par le juge, prévoit un certain nombre de règles particulières relatives aux incidents de procédure en cas de procédure en réparation collective, et règle la connexité entre l'action en réparation collective et certaines autres procédures (articles XVII.56 à XVII.61 en projet).

OBSERVATIONS GÉNÉRALES

4. La réglementation en projet concerne une partie spécifique du Code de droit économique, à savoir le titre 2 du livre XVII, ainsi que les définitions se rapportant au titre précité. Le Conseil d'État, section de législation, a déjà émis différents avis sur des projets de loi portant insertion d'autres parties dans le code précité. En outre, certaines autres parties du code sont encore en voie d'élaboration et devront encore être soumises à l'avis de la section de législation. En conséquence, celle-ci n'a qu'une vue fragmentée et incomplète du code envisagé. Comme l'ont déjà observé des avis précédents, pareil procédé ne facilite pas l'examen du présent projet et du code dans son ensemble.

5. La réglementation en projet tient compte de la recommandation de la Commission européenne du 11 juin 2013 'relative à des principes communs applicables aux mécanismes de recours collectif en cessation et en réparation dans les États membres en cas de violation de droits conférés par le droit de l'Union (2013/396/UE)'. Bien qu'une telle recommandation ne soit pas contraignante pour les États membres, il peut être recommandé de préciser dans l'exposé des motifs pour quelle raison le projet déroge, sur certains points, à la recommandation précitée, ne fût-ce que pour indiquer qu'il ne s'agit pas en l'espèce d'oublis ou d'imperfections fortuites.

À cet égard, le délégué a déjà fourni la précision suivante :

« Het doel [van de Aanbeveling] is aan de Europese ingezetenen een betere toegang tot het gerecht te bieden en daaruit volgend een grotere effectiviteit van hun rechten. Deze doelstelling is terug te vinden in voorliggend wetsontwerp. Een belangrijke nuance is dat het toepassingsveld van het voorontwerp beperkt is tot consumentengeschillen, terwijl de Europese aanbeveling handelt over een 'universele' vordering. Zoals ook besproken in de memorie van toelichting vormen consumentengeschillen een categorie van geschillen waarvoor een vordering tot collectief herstel bijzonder verantwoord is (o.m. omwille van de vaak beperkte financiële inzet van de schade die door heel veel consumenten werd geleden). Het voorontwerp wijkt daarom af van het opt-in principe dat door de Europese Commissie wordt aanbevolen doch het laat de rechter toe te beslissen over het optiesysteem (zie de memorie van toelichting, p. 6-37). Voor het overige beantwoordt het voorontwerp in grote mate aan de Europese aanbeveling : modaliteiten van de vertegenwoordiging, toelaatbaarheidsvoorwaarden, financieringsmodaliteiten (waarbij evenwel niet is voorzien in de mogelijkheid tot financiering door een private derde persoon) ».

6. Il y a lieu de réexaminer la numérotation des articles du projet. En effet, la numérotation diffère à certains endroits dans les textes français et néerlandais³, et certains numéros d'articles font défaut⁴. Une erreur matérielle s'est parfois glissée dans la numérotation⁵. Les références internes figurant dans le projet doivent elles aussi faire l'objet d'un examen complémentaire⁶.

EXAMEN DU TEXTE

Article 1er

7. Selon l'article 1er du projet, ce dernier règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution. L'article XVII.28, en projet, comporte toutefois une attribution de compétence aux cours et tribunaux de Bruxelles, laquelle est une matière visée à l'article 77 de la Constitution.

Article 2

8. Il ressort de la définition des notions de « groupe » et « représentant du groupe », figurant respectivement à l'article I.21, 2° et 6°, en projet, que les membres d'un groupe sont « représentés » par le représentant du groupe lors de l'action en réparation collective. La question se pose de savoir si l'appartenance au groupe exclut que les membres agissent encore en une autre qualité au cours de la procédure et s'ils pourraient encore être considérés comme partie (au même titre que le représentant du groupe ou le défendeur) ou comme tiers. Un membre individuel du groupe pourrait-il par exemple encore former tierce opposition contre les décisions du juge en matière de recevabilité ou sur le fond, ou pourrait-il intervenir volontairement dans la procédure ? Par ailleurs, un consommateur qui n'est pas membre du groupe, parce qu'il n'a pas fait application de l'*opt-in* ou a opté explicitement pour un *opt-out*, pourrait-il intervenir volontairement dans la procédure collective, de sorte qu'une connexité puisse ainsi néanmoins s'établir entre l'action en réparation collective et une action individuelle ?

---

³ Ainsi, par exemple, les articles XVII.56 et suivants, en projet, du texte néerlandais ne concordent pas avec les articles XVII.57 et suivants du texte français.

⁴ Ainsi, l'article XVII.61 est omis dans le texte néerlandais.

⁵ L'article XVII.58, en projet, du texte néerlandais a pour équivalent un « article XVII.598 » dans le texte français.

⁶ Ainsi, par exemple, dans le texte français de l'article XVII.34, deuxième tiret, en projet, il y a lieu de remplacer la référence à « l'article XVII.58 » par une référence à « l'article XVII.57 ». C'est en effet cette dernière disposition qui règle le désistement d'instance. La référence aux articles en projet relatifs à la procédure et à la décision sur le fond figurant dans l'article XVII.49 en projet, n'est pas non plus correcte. Il faut donc remplacer la référence aux « articles XVII.44 à 47 » par une référence aux « articles XVII.45 à XVII.47 » et il ne s'agit pas de « la décision visée à l'article 46, § 1, » mais de « la décision visée à l'article XVII.47, § 1er, ».

À la lumière des questions ainsi soulevées, il serait recommandé, dans un souci de sécurité juridique, de préciser davantage dans l'exposé des motifs quels sont les effets de l'appartenance au groupe pour la qualité de ce membre au cours de la procédure en réparation collective et quelles sont les démarches, dans le cadre de la procédure, que peut encore accomplir un consommateur qui n'est pas ou plus membre du groupe. Le délégué a déjà donné un début de réponse à cet égard en déclarant ce qui suit :

« Deze vraag raakt aan de kern van de rechtsfiguur van de 'collectieve rechtsvordering': de collectieve rechtsvordering stelt een verzoeker – zijnde de groepsvertegenwoordiger die voldoet aan de vereisten bedoeld in artikel XVII.32 en die door de rechter overeenkomstig artikel XVII.29, 3° geschikt is bevonden – in staat om, in naam van een groep personen en zonder vooraf een volmacht van de leden van deze groep te hebben verkregen, een rechtsvordering in te stellen, leidend tot een uitspraak van een vonnis met gezag van gewijsde niet alleen ten opzichte van de verzoeker en de verweerders, maar ook ten opzichte van alle leden van deze groep.

In de procedure zijn de leden van de groep (gedefinieerd in artikel XVII.31) niet te beschouwen als een derde, zodat derdenverzet noch vrijwillige tussenkomst voor hen mogelijk is.

Dit vindt zijn verantwoording in het optiesysteem: de benadeelde personen moeten op het ogenblik waarop ze beslissen al dan niet een optie uit te oefenen, weten wat het precieze voorwerp van de vordering is. Eenmaal hij tot de groep behoort, verliest de consument zijn mogelijkheden om individueel voor het gerecht te ageren voor dezelfde schade.

Het is dan ook evenmin de bedoeling van het ontwerp om een consument, die deel had kunnen uitmaken van de groep maar daartoe niet tijdig de nodige maatregelen heeft genomen, vooralsnog toe te laten nadien vrijwillig tussen te komen in de collectieve procedure, dus buiten de aangeboden mogelijkheden van optie om. Hij zal een individuele rechtsvordering moeten instellen.

Om die reden is het ook overeenkomstig artikel XVII.55 (en in afwijking van artikel 807 Ger.W.) niet mogelijk om de rechtsvordering tot herstel van collectieve schade te wijzigen of uit te breiden. Dit artikel doet overigens geen afbreuk aan het recht van de vertegenwoordiger om een uitbreidende rechtsvordering in de zin van artikel 808 Ger.W. in te stellen (dat de partijen toelaat om de interesten, rentetermijnen, huurgelden en elk toebehoren, sedert de instelling van de rechtsvordering verschuldigd of vervallen, te vorderen en zelfs de later bewezen verhogingen of schadevergoedingen, onverminderd de geldsommen bij schuldvergelijking verschuldigd), conform het gemene recht) ».

9. La définition de la notion de « représentant du groupe » figurant à l'article I.21, 6°, en projet, fait exclusivement mention d'une « association ». L'article XVII.32, alinéa 2, 3°, en projet (article 3 du projet) énonce toutefois que le médiateur fédéral pour le consommateur peut également agir en tant que représentant du groupe au cours de la phase de négociation. Dès lors, il conviendrait de mentionner également ce service dans la définition figurant à l'article I.21, 6°, en projet.

Article 3

Article XVII.28 en projet

10. En ce qui concerne l'article XVII.28, en projet, l'exposé des motifs fait état d'une « centralisation des actions en réparation collective auprès du tribunal de première instance (et par dérogation auprès du tribunal de commerce) de Bruxelles, et en degré d'appel auprès de la cour d'appel de Bruxelles qui regroupent l'ensemble du contentieux et centralisent l'expertise dans la matière. Ces juridictions développeront de la sorte une jurisprudence uniforme pour l'ensemble du pays. »

Dès lors que l'on considère que le dispositif en projet ne vise pas à modifier la compétence matérielle des tribunaux et ne prévoit d'exception qu'en ce qui concerne la compétence territoriale, la question se pose de savoir s'il est totalement exclu qu'une action en réparation collective soit introduite auprès du tribunal du travail par exemple en raison d'une faute contractuelle commise dans la sphère du droit du travail. À ce propos, le délégué a fourni l'explication suivante :

« Het voorontwerp voorziet inderdaad geen wijziging aan de materiële bevoegdheid van de rechtbanken. Wanneer de eiser geen onderneming is, zoals in casu de consument, zal de 'natuurlijke' rechter derhalve de rechtbank van eerste aanleg zijn, tenzij de eiser er zelf voor kiest, na het ontstaan van het geschil, de zaak voor de rechtbank van koophandel te brengen ⁷. »

Het wetsontwerp beoogt enkel en alleen de vordering tot herstel van schade die door een groep 'consumenten' wordt geleden, doordat een onderneming ofwel haar contractuele verplichtingen niet is nagekomen ofwel een van de Europese verordeningen, de wetten en hun uitvoeringsbesluiten, zoals die staan opgesomd in artikel XVII.30 WER niet heeft nageleefd.

De definitie van 'consument' is terug te vinden in artikel I.1, 2° WER, met name 'iedere natuurlijke persoon die handelt voor doeleinden die buiten zijn handels-, bedrijfs-, ambachts- of beroepsactiviteit vallen'.

Het toepassingsgebied van de wet is derhalve beperkt tot consumentengeschillen (B2C), zodat geschillen die betrekking hebben op contractuele tekortkomingen binnen de arbeidsrechtelijke sfeer buiten de scope van het wetsontwerp vallen. Desgevallend kan dit in de memorie van toelichting worden verduidelijkt ».

Il est en effet recommandé de préciser dans l'exposé des motifs le champ d'application du dispositif en projet sur ce point.

---

⁷ (note 1 de la citation): zie het voorontwerp van wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering en het Wetboek van strafvordering met het oog op de toekenning van bevoegdheid aan de natuurlijke rechter in een aantal materies (L. advies 53.709/2/V), en het ontworpen artikel 573, 1° van het Gerechtelijk Wetboek.

Article XVII.29 en projet

11. Une des conditions de recevabilité mentionnées dans l'article XVII.29, en projet, est que « le recours à une action en réparation collective semble plus efficient qu'une action de droit commun ».

Il se déduit de cette définition que le juge devra apprécier si l'action en réparation collective est plus « efficiente » qu'une action en réparation de droit commun. La question se pose de savoir si le terme « efficient » correspond à ce que le législateur entend au vu des éléments mentionnés dans l'exposé des motifs et s'il ne vaut pas mieux opter pour un terme mieux circonscrit et plus clarifiant. Le terme « efficient » est de surcroît imprécis dans la mesure où un autre contenu doit lui être attribué en fonction de l'objectif poursuivi. Ce dernier peut être une protection efficace du consommateur, mais aussi, par exemple, un meilleur fonctionnement de la justice. On peut se demander si une notion telle que l'« efficacité procédurale », par exemple, ne correspond pas davantage à l'intention du législateur que le terme vague d'« efficient(ce) », qui, de toute façon, devra, semble-t-il, être remplacé par un terme plus adéquat et plus précis.

Article XVII.30 en projet

12. Il ressort des articles XVII. 29, 1° et XVII.30, 27°, en projet, qu'une action en réparation collective est recevable lorsque la cause invoquée des dommages collectifs réside dans une violation potentielle par l'entreprise de la loi du 3 juin 2007 'relative au cautionnement à titre gratuit'. On n'aperçoit pas, à première vue, de quelle manière le non-respect de cette loi, qui entraîne dans de nombreux cas la nullité de l'acte juridique et le remplacement de la caution dans son état initial, se prête à l'application d'une action collective. Invité à fournir des précisions à ce sujet, le délégué a déclaré :

« De wet van 3 juni 2007 met betrekking tot de kosteloze borgtocht biedt de borgsteller een aantal beschermingsmaatregelen die de onderneming-schuldeiser moet in acht nemen. Een aantal daarvan moeten inderdaad op straffe van nietigheid worden nageleefd.

Voor contracten van onbepaalde duur kan de borgstelling voor maximaal 5 jaar lopen. Het is niet ondenkbeeldig dat een onderneming-schuldeiser ook na die termijn de betaling van openstaande schulden zal vorderen bij de borgsteller en dat deze laatste, bvb. uit onwetendheid of als gevolg van druk die wordt uitgeoefend, toch betaalt.

Idem, wanneer de verplichte vermelding die handgeschreven door de borgsteller moet worden aangebracht op straffe van nietigheid, niet als dusdanig werd vermeld, of wanneer de som die van de borgsteller wordt gevorderd meer bedraagt dan 150% van de hoofdsom, of nog wanneer de onderneming-schuldeiser nagelaten heeft de borgsteller (eveneens) op de hoogte te brengen van de niet-betaling door de schuldenaar maar toch de toegenomen schuld recupereert bij de borgsteller.

Het is niet ondenkbeeldig dat een onderneming die deze wetgeving niet naleeft, dit niet enkel ten aanzien van één consument doet, maar deze praktijk integendeel vele consumenten tegelijk raakt. Daarom kan de groepsvordering een nuttig instrument vormen in de bestrijding van overtredingen op voornoemde wet ».

13. La loi visée dans l'article XII.30, 32°, en projet, est celle du 30 juillet 2013 'relative à la revente de titres d'accès à des événements culturels et sportifs'. La partie concernée de la disposition en projet doit être complétée en ce sens.

Article XVII.31 en projet

14. Dans le texte français de l'article XVII.31, § 1er, alinéa 1er, 1°, b), en projet, on remplacera les mots « le délai prévus » par les mots « le délai prévu ».

15. L'article XVII.31, § 1er, alinéa 2, en projet, précise que le Roi peut fixer « les modalités » que le greffe met à la disposition du consommateur pour l'exercice du droit d'option concerné. En néerlandais, il faut normalement entendre par « modaliteiten », « nadere regels ». La portée de la disposition citée n'est par conséquent pas claire. Il faudrait à tout le moins en adapter la rédaction.

16. La référence aux « articles XVII.41, § 3, et XVII.46, § 4 », dans l'article XVII.31, § 1er, alinéa 3, en projet, n'est pas correcte. Les dispositions auxquelles il est fait référence ne sont d'ailleurs pas divisées en paragraphes. Il semble plutôt qu'il faille se référer aux articles XVII.42, § 4, et XVII.47, § 5, en projet. Le texte du projet doit être corrigé sur ce point.

17. Ce n'est que dans les deux cas, visés à l'article XVII.31, § 1er, alinéa 3, en projet, qu'il est possible de revenir sur l'exercice du droit d'option du consommateur d'appartenir ou non au groupe. Dans tous les autres cas, l'exercice de ce droit d'option est « irrévocable » conformément à la disposition en projet et ce choix s'applique, selon le délégué, « met het oog op het doorlopen van de volledige procedure, in eerste aanleg en in voorkomend geval, in beroep ». Une telle règle absolue implique que lorsque, par exemple, à l'égard d'un ou de plusieurs membres du groupe, certaines circonstances ou certains éléments de leur situation juridique subissent des changements dans le courant de la procédure, qui ont pour effet, qu'en ce qui les concerne, une action individuelle est plus efficace que l'action introduite en rétablissement collectif de la légalité, ils n'ont pas la faculté de se retirer du groupe. Pareille règle apparaît compréhensible au regard de l'applicabilité nécessaire du dispositif de réparation collective, en projet, mais peut néanmoins soulever des questions quant au souci de rechercher la forme la plus adéquate de protection juridique du consommateur individuel.

Article XVII.32 en projet

18. Conformément à l'article XVII.32, alinéa 2, 1°, en projet, une association de défense des intérêts des consommateurs peut agir en qualité de représentant du groupe, pour autant qu'elle soit dotée de la personnalité juridique et qu'elle siège au Conseil de la Consommation « ou qu'elle soit agréée par le Ministre sur [la] base des critères à déterminer par un arrêté royal délibéré en Conseil des [m]inistres ». Contrairement à l'article XVII.32, alinéa 2, 2°, en projet, le texte de l'article XVII.32, alinéa 2, 1°, en projet, ne donne aucune indication quant aux critères à fixer par le Roi sur la base desquels les associations concernées pourront être agréées par le ministre. Le pouvoir délégué au Roi est de ce fait trop général. Pour y remédier,

l'exposé des motifs devrait à tout le moins énoncer les aspects sur lesquels peuvent porter les critères à fixer par le Roi.

Article XVII.33 en projet

19. L'article XVII.33, alinéa 2, en projet, dispose que lorsqu'il n'est plus satisfait au cours de la procédure à une des conditions que le représentant du groupe doit remplir conformément à l'article XVII.32, en projet, celui-ci perd sa qualité de représentant du groupe et le juge désigne un autre représentant du groupe.

À la question de savoir si les membres du groupe ont leur mot à dire dans la désignation d'un autre représentant du groupe, le délégué a répondu :

« De eventuele aanduiding van een nieuwe groepsvertegenwoordiger (die daarmee moet instemmen) gebeurt door de rechter, zonder dat hij daarvan eerst de leden van de groep moet inlichten of consulteren.

Dit zou trouwens in de praktijk materieel vaak buitensporig zware gevolgen hebben, daar groepsvorderingen in principe een groep van vele (duizenden, tienduizenden of zelfs meer) consumenten betreffen.

De aanduiding van een nieuwe vertegenwoordiger zal bovendien eerder uitzonderlijk zijn en zich enkel kunnen voordoen wanneer de initiële groepsvertegenwoordiger niet meer aan de wettelijke vereisten voldoet.

Door de aanduiding van een nieuwe groepsvertegenwoordiger wijzigt er totaal niets aan de inhoud en het voorwerp van de vordering, waarbij de individuele groepsleden zich hebben aangesloten, zodat op dat vlak zij alle waarborgen hebben ».

Nonobstant cette précision, la question se pose de savoir si le dispositif en projet se concilie sur ce point avec le droit à une bonne administration de la justice. En effet, la désignation d'un nouveau représentant du groupe se fait unilatéralement par le juge, sans permettre aux membres du groupe d'exercer à nouveau, même dans un bref délai, leur droit d'option (*opt-in* ou *opt-out*). D'ailleurs, on ne peut pas ignorer le fait que le choix effectué antérieurement par ce consommateur peut également se justifier par la confiance (ou le manque de confiance) dans le représentant initial du groupe, de sorte qu'une modification de cette situation peut modifier sensiblement la situation juridique du consommateur.

20. Dans le texte français de l'article XVII.33, alinéa 2, en projet, on remplacera les mots « un autre représentant » par les mots « un autre représentant du groupe ». En outre, par analogie avec le texte français de l'article XVII.32, alinéa 2, 3°, en projet, on écrira dans l'article XVII.33, alinéa 4, en projet, « le Médiateur fédéral pour le consommateur ».

Article XVII.35 en projet

21. Dans l'article XVII.35, § 3, alinéa 2, en projet, on remplacera les mots « à l'alinéa 2 » par les mots « à l'alinéa 1er ».

Article XVII.36 en projet

22. Dans le texte néerlandais de l'article XVII.36, § 2, 9°, en projet, on écrira « wanneer de rechter oordeelt » au lieu de « wanneer het de rechter oordeelt ».

23. L'exposé des motifs mentionne que les frais de publicité de la décision de recevabilité sont supportés soit par les parties selon les modalités convenues dans l'accord homologué soit, à défaut, par la partie qui succombe. Certes, cela résulte de la règle générale concernant les frais inscrits à l'article 47, § 4, en projet, étant entendu que ce dernier article fait uniquement mention de la partie qui succombe et qu'il ne fait pas référence à ce que les parties conviennent sur ce point dans l'accord homologué – lequel ne fait pas état, par définition, d'une partie succombante. La question se pose dès lors de savoir s'il ne vaut pas mieux compléter l'article XVII.36, en projet, par une disposition spécifique concernant le règlement des frais de publicité de la décision de recevabilité plutôt que d'opter pour l'application de la règle générale en matière de frais – et en l'espèce pas tout à fait adéquate – prévue à l'article XVII.47, § 4 en projet.

24. Dans l'article XVII.36, § 4, en projet, il y a une discordance entre les textes français et néerlandais. En effet, le texte français fait mention des délais « visés au paragraphe 2, 7° et 8° », alors que le texte néerlandais fait état de délais « bedoeld in paragraaf 2, 7° ». En l'occurrence, c'est le texte néerlandais qui est correct. En effet, seul le délai, visé à l'article XVII.36, § 2, 7°, en projet, peut commencer à courir à partir de la date de publication de la décision de recevabilité au *Moniteur belge*. Par contre, le délai visé à l'article XVII.36, § 2, 8°, en projet, commence seulement à courir à partir de l'expiration du délai visé à l'article XVII.36, § 2, 7°, en projet.

Article XVII.37 en projet

25. L'article XVII.37, § 2, en projet, dispose que le juge refuse l'homologation concernée lorsque les conditions de recevabilité de l'article XVII.29, en projet, ne sont pas réunies. Or, comme l'indique l'exposé des motifs, le juge peut aussi, semble-t-il, refuser une homologation pour d'autres motifs. En effet, dans le commentaire de l'article XVII.37, en projet, il est précisé :

« Attention à cet égard que le juge ne pourrait refuser l'homologation en raison du système d'option choisi par les parties, sauf à motiver le refus sur base du caractère manifestement déraisonnable de l'indemnité due aux membres du groupe suite au choix opéré. Il ne peut non plus se prononcer sur les délais laissés par l'exercice du droit d'option ».

Si l'intention est de prévoir encore des motifs supplémentaires de refus d'homologation par le juge, ils doivent figurer dans le texte du projet et pas seulement dans l'exposé des motifs.

Article XVII.38 en projet

26. L'article XVII.38, § 1er, en projet, dispose que, pendant le délai fixé par le juge, le représentant du groupe et le défendeur peuvent négocier en vue de conclure un accord sur la réparation du préjudice collectif. La conclusion d'un tel accord ne concerne manifestement que le représentant du groupe et le défendeur, sans que les consommateurs faisant partie du groupe aient un mot à dire à ce sujet, encore moins un pouvoir de décision. Le délégué l'a confirmé en ces termes :

« De groepsvertegenwoordiger kan inderdaad zonder inspraak of zeggenschap van de groepsleden een akkoord tot collectief herstel afsluiten. De waarborg die de groepsleden op dat vlak krijgen, is dat de rechter waakt over het evenwicht van het akkoord en het belang van de groepsleden, zowel als van de onderneming. Een onevenwichtig akkoord in het nadeel van de groepsleden kan door de rechter worden verworpen (niet gehomologeerd). Dit geldt evenzeer bij de eventuele aanstelling van een nieuwe groepsvertegenwoordiger ».

27. Les textes français (« l'accord de réparation collective ») et néerlandais (« het akkoord tot collectief herstel bedoeld in artikel XVII.35, § 2 ») de l'article XVII.38, § 3, 7°, en projet, ne correspondent pas. Cette discordance doit être éliminée.

28. Dans le texte néerlandais de l'article XVII.38, § 3, 12°, en projet, il serait plus correct d'écrire « de tekst van het akkoord zoals die met toepassing van artikel XVII.43 zal worden bekendgemaakt ».

Article XVII.39 en projet

29. Mieux vaudrait adapter la rédaction du texte néerlandais de l'article XVII.39, en projet, de la manière suivante :

« Het sluiten van een akkoord tot collectief herstel houdt geen erkenning in van aansprakelijkheid of schuld van de verweerder ».

La rédaction de l'article XVII.44, en projet, sera alors adaptée dans le même sens.

Article XVII.42 en projet

30. Le début du texte français de l'article XVII.42, § 1er, alinéa 2, en projet, sera rédigé comme suit : « En cas de non-conformité à l'article XVII.38, § 3, le juge renvoie ... ».

Article XVII.45 en projet

31. À la fin du texte néerlandais du dernier tiret de l'article XVII.45, en projet, on écrira « met toepassing van artikel XVII.42, § 2 ».

Article XVII.46 en projet

32. À la fin du texte néerlandais de l'article XVII.46, alinéa 2, troisième tiret, en projet, il y a lieu d'écrire « , is ter kennis gebracht door de griffie overeenkomstig artikel 792 van het Gerechtelijk Wetboek ».

Article XVII.47 en projet

33. L'article XVII.47, § 5, en projet, mentionne que la décision du juge sur le fond lie en principe tous les membres du groupe. Il a été demandé au délégué si les membres du groupe disposaient encore de la possibilité de participer à la décision d'introduire ou non un recours contre la décision sur le fond, de telle manière qu'ils puissent encore exercer une certaine influence sur la décision relative à l'accès au juge⁸ se rapportant à un litige auquel ils sont parties intéressées. Sur ce point, le délégué a déclaré :

« De keuze om al dan niet tot de groep te behoren gebeurt eenmalig en is definitief. De groepsleden worden bijgevolg niet geraadpleegd over de vraag of er al dan niet beroep wordt ingesteld tegen het vonnis van de eerste rechter. Het is de groepsvertegenwoordiger die het juridisch en financieel risico neemt om beroep in te stellen.

Bij een rechtsvordering tot collectief herstel wordt de toegang tot de rechter niet ontnomen in hoofde van de individuele groepsleden. Zij worden immers op de hoogte gebracht van de procedure via de kennisgeving en er wordt hen de mogelijkheid geboden uit de procedure te stappen en een individuele rechtsvordering in te stellen. Artikel 6 van het EVRM wordt derhalve niet geschonden ».

Article XVII.49 en projet

34. L'article XVII.49, en projet, dispose qu'à tout moment, au cours de la procédure sur le fond, les parties peuvent conclure un accord de réparation collective « et [peuvent] demander au juge d'acter cet accord dans un jugement, conformément à l'article 1043 du code Judiciaire ». Dans un souci de sécurité juridique, le projet devrait mieux préciser le pouvoir dont dispose le juge à cet égard et si, par exemple, son pouvoir est le même que celui dont il dispose en cas d'homologation d'un accord conformément aux règles prévues à cet effet par les articles XVII.38 et suivants, en projet. Le mot « acter » peut en effet être interprété de manière différente.

Article XVII.50 en projet

35. L'article XVII.50, alinéa 1er, en projet, dispose que « le juge dresse la liste des personnes qui satisfont aux conditions pour agir en tant que liquidateur ». On n'aperçoit pas à première vue s'il s'agit ici d'une liste générique ou d'une liste établie par juge individuel, dont le juge concerné a décidé de se servir pour l'exécution des actions en réparation collective dont il

---

⁸ Tel que garanti par l'article 6 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales (CEDH).

est saisi. Le commentaire de la disposition en projet figurant dans l'exposé des motifs se borne à mentionner que la liste « [est] dressée auprès des cours et tribunaux de Bruxelles ». Le projet devrait à tout le moins ne pas laisser subsister de doute sur le point de savoir qui doit précisément dresser la liste et sur la nature de celle-ci. Le projet doit être précisé sur ces points.

36. En outre, l'article XVII.50, alinéa 1er, en projet, habilite le Roi à « déterminer les critères et les modalités pour la fixation de la liste ». Dans la mesure où cette disposition implique que le soin de fixer des conditions auxquelles des personnes doivent répondre pour pouvoir être désignées en tant que liquidateur est laissé au Roi, la délégation qu'elle comporte est trop large pour qu'on puisse la considérer comme admissible. Il appartient en effet au législateur lui-même de prévoir un certain nombre de conditions minimales à remplir par les candidats-liquidateurs, par exemple sur le plan de la qualité ou de la spécialisation. En ce qui concerne la fixation des modalités en vue de l'établissement de la liste, elle ne pourrait pas emporter la possibilité pour le Roi de déterminer qui doit précisément établir la liste et quelle en est la nature. En d'autres termes, c'est en premier lieu au législateur et non au Roi qu'il appartient de remédier au manque de clarté sur ce point, tel qu'il est indiqué au point 35.

Article XVII.51 en projet

37. L'article XVII.51, § 1er, alinéa 1er, en projet, fait mention de la « réparation individuelle » du consommateur. L'article XVII.51, § 5, alinéa 1er, en projet, utilise la notion de « droit [individuel] à une réparation ». Ces termes ou notions visent chaque fois le droit du consommateur qui est membre du groupe à obtenir, en cette qualité, réparation du préjudice subi individuellement. Il faut par conséquent bien distinguer ces notions de l'« action individuelle » du consommateur ou du « recours individuel » du consommateur auxquels il est fait référence à d'autres endroits (notamment aux articles XVII.55, XVII.57 et XVII.62, en projet, et dans l'exposé des motifs du projet) et qui visent l'action en justice qu'un consommateur engage en son nom propre et, par conséquent, indépendamment de sa qualité de membre d'un groupe⁹. Il appartient à l'auteur du projet d'apprécier si, dans un souci de clarté, le texte de l'article XVII.51, en projet, ne gagnerait pas à expliciter qu'il vise chaque fois la « réparation individuelle » ou le « droit individuel à réparation » du consommateur en sa qualité de membre du groupe. En effet, pour l'heure, seul le contexte du dispositif en projet permet de conclure en ce sens.

38. Les textes français et néerlandais de l'article XVII.51, § 2, en projet, présente une discordance. Le texte français se borne à prévoir une communication de la liste provisoire « au représentant du groupe et au défendeur ». Le texte néerlandais oblige le liquidateur à la communiquer « aan de rechter, aan de groepsvertegenwoordiger en aan de verweerder ». Cette discordance doit également être éliminée.

39. L'article XVII.51, § 4, alinéa 2, en projet, dispose que le juge entend, « le cas échéant », les consommateurs dont l'inscription sur la liste est contestée. Eu égard à la nature de

---

⁹ Dans l'exposé des motifs, le commentaire de l'article XVII.62, en projet, précise qu'en utilisant les termes « demande individuelle (en réparation) », cette disposition vise « les procédures contentieuses tant devant les tribunaux judiciaires que devant les tribunaux arbitraux ».

la décision – inscription ou refus d'inscription sur la liste définitive – les consommateurs concernés qui le souhaitent devraient toujours pouvoir être entendus. En juger autrement se heurterait en effet aux principes de bonne administration de la justice et de protection juridique, qui sont notamment également confirmés par l'article 6 de la CEDH. À cet égard, les mots « le cas échéant » pourraient donner à penser que le juge pourrait éventuellement décider de renoncer à entendre le consommateur concerné. La rédaction de la disposition en projet sera par conséquent adaptée sur ce point.

40.1. Il se déduit de l'article XVII.51, §§ 4 et 5, en projet, que lors de la fixation de la liste définitive, le juge est tenu de décider si les consommateurs dont l'inscription sur la liste provisoire établie par le liquidateur est contestée, peuvent ou non être inscrits sur la liste définitive. Ainsi, le juge peut exclure de l'inscription sur la liste définitive des consommateurs qui étaient inscrits sur la liste provisoire. Ce point soulève diverses questions.

40.2. Tout d'abord, le projet n'indique pas explicitement si les consommateurs exclus disposent d'un recours ou de tout autre instrument juridique contre la décision du juge. À cette question, le délégué a répondu ce qui suit :

« Dit betreft het stadium van de uitvoering van het gehomologeerd akkoord of van de beslissing ten gronde, dat door de schadeafwikkelaar moet worden verzekerd. Beroep of verzet is te dezen niet uitdrukkelijk uitgesloten, zodat het gemeen recht terzake van toepassing is ».

40.3. Comme l'a indiqué le délégué, le consommateur dont la radiation de la liste définitive a été confirmée en appel peut encore par la suite introduire une action individuelle en vue du rétablissement de la légalité, dès lors que le juge a en effet décidé que le consommateur concerné ne faisait pas partie du groupe dans le cadre de l'action en réparation collective introduite.

À cet égard, il faut toutefois observer que, le plus souvent, ce ne sera qu'à un stade tardif de la procédure en réparation collective – et même indépendamment d'un recours éventuel – que le consommateur radié de la liste définitive sera certain de la radiation et qu'il pourra éventuellement introduire un recours individuel. Par conséquent, le risque existe qu'un tel recours individuel ne soit plus possible en raison de la prescription survenue de l'action individuelle. Comme l'a précisé le délégué, l'action en réparation collective n'a en effet pas d'incidence sur la prescription des actions individuelles et, en d'autres termes, il n'est pas exclu que la prescription empêche ce que cette action individuelle puisse encore être introduite¹⁰. Interrogé sur le point de savoir s'il ne serait dès lors pas judicieux de compléter le projet par une disposition qui suspend le délai de prescription de l'action individuelle en réparation dans le cas visé, le délégué a répondu :

« Het wetsontwerp bevat geen specifieke regels. Er wordt aan herinnerd dat de consument kennis heeft gekregen van de beschrijving en de precieze samenstelling van de

---

¹⁰ Selon le délégué, le fait que, comme le mentionne le commentaire de l'article XVII.56, en projet, figurant dans l'exposé des motifs, « l'introduction des procédures de réparation collective entraîne, conformément au droit commun, l'interruption de la prescription des droits des membres du groupe » ne change rien à la constatation que la décision définitive refusant l'inscription d'un consommateur sur la liste implique que l'intéressé n'est pas membre du groupe, de sorte que la suspension de la prescription ne pourra pas être invoquée à son égard.

groep en dus met kennis van zaken heeft kunnen bepalen, binnen de termijn die de rechter heeft vooropgesteld, of hij al dan niet deel uitmaakt van de groep en derhalve of de rechtsvordering tot collectief herstel wel degelijk de verjaring ten aanzien van hem doet schorsen. Voor zij die tot de groep behoren heeft de vordering tot collectief herstel immers een gevolg naar de verjaring van het geschil toe.

Overeenkomstig de beslissing van de rechter zullen zij in de mogelijkheid zijn om aan te tonen dat zij zich in de voorwaarden bevinden om als groepslid te worden beschouwd of om de redenen uiteen te zetten waarom zij van oordeel zijn binnen de groep te vallen. Wanneer zij zouden worden uitgesloten van de lijst, zullen ze hiertegen beroep kunnen instellen ».

Nonobstant cette précision, la section de législation est d'avis que la perte éventuelle de la possibilité pour le consommateur « refusé » d'encore exercer une action individuelle en raison de la prescription peut méconnaître les garanties qui sont notamment prévues par l'article 6 de la CEDH en matière d'accès au juge et du droit du justiciable à ce que sa cause soit entendue équitablement et publiquement par le juge dans un délai raisonnable¹¹.

40.4. Les observations formulées aux points 40.1 à 40.3 permettent de conclure que pour des raisons d'accessibilité et de bonne compréhension du régime en projet, il est recommandé que les auteurs du projet précisent plus explicitement comment l'action en réparation collective s'articule avec l'action en réparation individuelle sur le plan procédural, principalement en ce qui concerne les consommateurs dont le juge refuse l'inscription sur la liste définitive des membres du groupe.

En outre, les auteurs du projet feraient bien de vérifier si dans tous les cas, et donc aussi en cas d'option pour un système d'exclusion, il n'est pas possible d'acquérir une certitude concernant la fixation de la liste définitive des membres du groupe à un stade antérieur de la procédure de réparation collective. Dans la négative, on pourrait envisager de compléter le projet par des règles de prescription adaptées à l'égard des consommateurs dont le juge a refusé l'inscription sur la liste définitive des membres du groupe au stade de l'exécution de sa décision au fond ou de l'accord homologué.

---

¹¹ Il est douteux que, comme l'indique le délégué, l'objection relative à l'exigence du délai raisonnable soit rencontrée du fait que « het startpunt om te oordelen of de termijn al dan niet redelijk is, [...] niet de indiening van een groepsvordering [kan] zijn ten aanzien van de consumenten die geen groepslid zijn » et que, dès lors qu'une action en réparation individuelle ne pouvait pas encore être introduite « niet aan de rechter kan worden verweten de zaak niet binnen een redelijke termijn te hebben onderzocht ».

Article XVII.52 en projet

41. À l'article XVII.52, § 2, en projet, il y a lieu de distinguer plus clairement sur le plan rédactionnel les deux cas qui y sont visés, à savoir le cas d'une réparation « en nature »¹² et celui d'une réparation par équivalent. À cet effet, la rédaction de la disposition en projet sera adaptée de la manière suivante :

« Le défendeur s'acquitte de son obligation de réparation sous le contrôle du liquidateur et, en cas de réparation par équivalent, lui verse l'indemnité fixée selon ce qui a été convenu dans l'accord homologué conformément à l'article XVII.38, § 3, 6°, ou selon ce qui a été fixé par le juge conformément à l'article XVII.47, § 1er, 7° ».

Article XVII.57 en projet

42. Eu égard aux observations formulées aux points 40.3 et 40.4, on peut se demander si les dispositions en matière de suspension du délai de prescription de l'action individuelle prévues à l'article XVII.57, alinéa 2, en projet, ne devraient pas non plus de préférence, être étendues aux consommateurs dont le juge a refusé l'inscription sur la liste définitive des membres du groupe à un stade ultérieur de la procédure en réparation collective.

Article 59 en projet

43. À l'article XVII.59, alinéa 2, en projet, il semble préférable de remplacer chaque fois le terme « partie » par le mot « consommateur », qui est plus précis et qui est en outre plus conforme à la terminologie utilisée dans d'autres dispositions du projet.

44. Toujours en ce qui concerne l'article XVII.59, alinéa 2, en projet, il y aura lieu, dans un souci de clarté, de compléter cet alinéa par les mots « , visé à l'article XVII.36, § 2, 7° »¹³.

---

¹² Contrairement au texte français de l'article XVII.52, § 2, en projet (« réparation en nature »), le texte néerlandais ne fait pas mention des mots « in natura ». Il est cependant préférable de supprimer les mots « en nature » dans le texte français (voir la proposition de texte pour l'article XVII.52, § 2).

¹³ Et non « visé à l'article XVII. 36, §1, 7° », comme le mentionne erronément le commentaire de la disposition en projet figurant dans l'exposé des motifs.

Article 4

45. Il y a une discordance entre les textes français (« le fait générateur du dommage collectif ») et néerlandais (« de gemeenschappelijke oorzaak van de collectieve schade »). Le contenu des deux versions linguistiques doit évidemment être identique.

DE GRIFFIER - LE GREFFIER

DE VOORZITTER - LE PRÉSIDENT

Wim GEURTS

Marnix VAN DAMME